

Dalälvarnas utvecklingsområde

En tilltalande landsbygd där samarbete lönar sig.

Insikt och nyfikenhet som ger tillväxt på djupet.

Sammanfattning

Lokalt ledd utveckling genom leadermetoden bygger på ett samarbete och en samverkan mellan den privata, ideella och offentliga sektorn. Dalälvarnas lokala utvecklingsstrategi är skapad utifrån ett underifrånperspektiv där tyngdpunkten för strategin utgår från de som bor och verkar i området och skapar en gemensam delaktighet i den lokala utvecklingen.

Visionen för Dalälvarnas utvecklingsområde är öEn tilltalande landsbygd där samarbete lönar sig. Med insikt och nyfikenhet som ger tillväxt på djupet.ö Visionen grundar sig på de övergripande mål som formulerats för området. Att skapa en konkurrenskraftig och samverkande landsbygd genom kunskap och innovation. Skapa en ekonomisk tillväxt genom nya kompetenser. Utveckla ett starkt och hållbart näringsliv och skapa en livskraftig landsbygd för alla. Den lokala utvecklingsstrategin omfattas av kommunerna Borlänge (landsbygden utanför tätorten), Falun (landsbygden utanför tätorten), Gagnef, Leksand, Malung-Sälen, Mora, Orsa, Rättvik, Vansbro och Älvdalen. Local Action Group (LAG) består av representanter från privata, ideella och offentliga sektorn till lika delar. LAG ansvarar för genomförandet av den lokala strategin vilket bland annat omfattar beslut om vilka projekt som genomförs mot bakgrund av den lokala utvecklingsstrategin. I LAG ingår två representanter från respektive kommun i det geografiska området. Genomförandet görs i samverkan med lokala och regionala program och med hänsyn tagen till övriga program för utveckling på landsbygden.

Innehåll

Sammanfattning.....	3
1. Syftet med den lokala utvecklingsstrategin	6
2. Strategins bidrag till EU:s och Sveriges mål	6
3. Strategins framtagning	7
4. Utvecklingsområdet	9
4.1 Områdesbeskrivning.....	10
4.2 Behov och utvecklingsmöjligheter.....	17
5. På vilket sätt är strategin innovativ?	26
6. Vision	27
7. Insatsområden, mål och urvalskriterier	28
7.1 Övergripande mål för området.....	28
7.2 Insatsområden	31
7.2.1 Följande insatsområden är kopplade till övergripande öMål 1 En konkurrenskraftig landsbygd genom kunskap och innovationö	31
7.2.2 Följande insatsområden är kopplade till övergripande öMål 2 Högre ekonomisk tillväxt genom nya kompetenserö	33
7.2.3 Följande insatsområden är kopplade till övergripande öMål 3 Starkt och hållbart näringsliv i mångfaldö.....	35
7.2.4 Följande insatsområden är kopplade till övergripande öMål 4 Livskraftig landsbygd för allaö	37
7.3 Handlingsplan	38
7.4 Urvalsprocess.....	44
8. Finansieringsplan	56
9. Organisation.....	56
9.1 Administrativ kapacitet och verksamhetskontorets arbete (drift)	57
9.2 Partnerskapet och föreningen.....	58
9.3 LAG ó den lokala aktionsgruppen	58
Beslutsmöten och bedömning av projekt	60
10. Samverkan mellan fonder och med andra aktörer.....	62
10.1 Samverkan mellan fonder	62
10.2 Avstämning med andra aktörer med utvecklingsansvar.....	62

10.3 Jämställdhet och icke-diskriminering.....	63
11. Kommunikation	63
11.1 Kommunikationsplan	66
12. Uppföljning och revidering.....	66
13. Bilagor	66
Bilaga 1 SWOT-analyser samtliga kommuner.....	66
Bilaga 2 Omvärldsanalys	66
Bilaga 3 Motivering.....	66
Källförteckning.....	67

1. Syftet med den lokala utvecklingsstrategin

Den lokala utvecklingsstrategin ska användas för att styra arbetet med prioritering och urval av ansökningar samt partnerskap, kommunikation och fondsamordning.

Syftet med utvecklingsstrategin är också att bygga kapacitet och skapa förutsättningar och delaktighet för den gemensamma utvecklingen som de som bor och verkar i Dalälvarnas utvecklingsområde önskar se. Strategin är uppbyggd på EU-kommissionens direktiv och förordningar tillsammans med nationella, regionala och kommunala riktlinjer, ett ovanifrånperspektiv, samt utifrån ett underifrånperspektiv från de som bor och verkar i området och driver utvecklingen. Strategin arbetar för att skapa balans och att stärka samverkan genom lokalt ledd utveckling för samarbete mellan den privat, ideell och offentlig sektor.

2. Strategins bidrag till EU:s och Sveriges mål

Alla projekt som prioriteras genom den lokala utvecklingsstrategin bidrar till att uppnå EU:s tillväxtstrategi EU 2020. Därför bygger alla mål och processen för projekturvalet i strategin på de mål som är satta i de operativa programmen för struktur- och investeringsfonderna som arbetar med lokalt ledd utveckling genom leadermetoden.

Analyser ligger till grund för en vision och utvecklingsbehov, som leder till insatsområden och specifika mål som kan mätas med hjälp av indikatorer. En handlingsplan visar hur målen i insatsområden ska omsättas i aktiviteter.

Till målet öSmart och hållbar tillväxt för alla ö bidrar samtliga EU-program till att målet förverkligas. De prioriteringar som lyfts fram är öSmart tillväxtö, öhållbar tillväxtö och ötillväxt för allaö. Smart tillväxt erhålls genom att utveckla en ekonomi baserad på kunskap och innovation. Smart tillväxt tillhandahålls med hjälp av tre huvudinitiativ; En digital agenda för Europa¹, Innovationsunionen², Unga på väg³ öHållbar tillväxtö erhålls genom att främja en resurseffektivare, grönare och mer konkurrenskraftig ekonomi. Hållbar tillväxt tillhandahålls genom två huvudinitiativ; Ett resurseffektivt Europa⁴, En integrerad industripolitik för en globaliserad tid⁵. En ötillväxt för allaö erhålls genom att inkludera alla genom att stimulera en ekonomi med hög sysselsättning och med social- och territoriell sammanhållning. Tillväxt för alla nås med hjälp av två huvudinitiativ; En agenda för ny kompetens och arbetstillfällen⁶, Den europeiska plattformen mot fattigdom och social utestängning⁷. På nationell nivå bygger strategierna på de av EU formulerade 11 tematiska målen där

¹ <http://ec.europa.eu/digital-agenda/>.

² http://ec.europa.eu/research/innovation-union/index_en.cfm.

³ http://ec.europa.eu/youthonthemove/index_en.htm.

⁴ http://ec.europa.eu/resource-efficient-europe/index_en.htm.

⁵ http://ec.europa.eu/enterprise/policies/industrial-competitiveness/industrial-policy/index_en.htm.

⁶ <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=sv&catId=958>.

⁷ <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=961&langId=sv>.

Sverige valt att utgå från 10 av målen. Strategin tar även hänsyn till respektive programs prioriteringar och Partnerskapsöverenskommelsen⁸.

3. Strategins framtagning

Strategin har arbetats fram i området genom ett processarbete där samtliga tre samhällssektorer, privat, ideell och offentlig varit representerade och involverade i arbetet.

Den lokala utvecklingsstrategin har förankrats genom att kommunerna engagerats i arbetet med att ta fram strategin redan från hösten 2013. Möten har genomförts i samtliga kommuner i det geografiska området. Syftet med det inledande mötet har varit att föra en dialog med förvaltningsledningen och den politiska ledningen för att förankra lokalt ledd utveckling genom leadermetoden samt att få ta del av kommunens behov av utveckling utifrån ett lokalt perspektiv. Vid samtliga möten har uttryckts en viljeinriktning att samarbeta för att uppnå kvalitativt och ekonomiskt optimala effekter vad avser trepartnerskapet dvs privata, ideella och offentliga sektorn där kommunerna ser den lokala utvecklingsstrategin som ett medel för samarbete och samverkan. Information har gått ut i ett tidigt skede om att området kommer att ha en area som omfattas av den geografiska omfattningen av tio kommuner. Storleken av området har setts som en styrka men också med betoning av den hänsyn som ska tas till utmaningen att skapa en lokal utvecklingsstrategi för ett stort geografiskt område med varierande och gemensamma förutsättningar. Under det inledande strategiarbetet har även medfinansiering och behovet av utveckling för området diskuterats samt hur kommunerna ska delta i framtagandet av strategiarbetet. Lokalt ledd utveckling genom leadermetoden mottogs som ett framtida komplement till kommunernas utvecklingsplaner för deras verksamhetsområden och kommunerna har visat viljeinriktning att medfinansiera det lokalt ledda utvecklingsarbetet.

I det fortsatta arbetet med de lokala utvecklingsstrategierna utsågs representanter från kommunerna som arbetar med den privata och ideella sektorn. Månadsvisa möten och avstämningar har genomförts och analys av utvecklingsbehovet utifrån ett offentligt perspektiv har gjorts. Kommungruppen har också informerats om och varit delaktig i det löpande strategiarbetet och bistått med analys av intressentgrupper som varit potentiella för arbetet. Parallellt med mötena med kommungruppen har kommunrepresentanterna genomfört lokala möten med representanter från privata och ideella sektorn. Stor vikt har lagts på kontakter mot det privata näringslivet då de som aktör förekommit i mindre utsträckning under tidigare programperiod och området behöver en större samverkan med den intressentgruppen.

I samtliga kommuner har även allmänna möten hållits för att ta fram SWOT-analyser (för Älvdalens kommun har möten hållits på två platser då det är den till ytan största kommunen i området och vår önskan var att nå ut till så många som möjligt). Personlig inbjudan har skickats till aktörer och inbjudan har spridits via kommunens sociala media, dagstidningar samt annonser i lokalblad då dessa distribueras till alla.

⁸ Bilaga till Protokoll vid regeringssammanträdet den 10 april 2014, I 6, N2014/1839/RT (delvis) m.fl, s 111.

Syftet med mötena för framtagande av SWOT-analys har varit att skapa en bred förankring hos olika åldersgrupper och inhämta områdets behov av utveckling för att förmedla det i utvecklingsområdets lokala strategier. Då området har en stor geografisk yta fanns ett behov av att skapa en lokal idébank och ett lokalt forum för att sedan förmedla de lokala tankarna till det som i strategiarbetet ses som öden lokala utvecklingsstrategin. Behovsanalysen har lagts upp utifrån frågeställningar; Vad är positivt med att bo och verka här? Vad behöver utvecklas? Hur vill du att din landsbygd ska se ut om 7 år? Hur når vi dit? Vad hindrar oss från att komma dit? Frågeställningarna har sammanfattats till en idébank som återkopplats till deltagarna i workshopen och formuleringen av frågeställningarna har översatts till en SWOT-analys för arbetet med utvecklingsområdets utvecklingsstrategi. De allmänna mötena har varit viktigaste navet i strategiarbetet.

Det har varit en jämn fördelning mellan män och kvinnor som deltagit i de lokala mötena men tyvärr en underrepresentation av yngre åldersgrupper. Deltagandet per kommun har varierat mellan 30-50 personer. Representationen från den privata och ideella sektorn har varit ca 75 ó 80 % där företagsrepresentationen varit 60 ó 65 %. Cirka 15 % har varit representanter enbart från den ideella sektorn. Verkligheten har varit att i ovan nämnda privata sektor var representanterna även aktiva i den ideella sektorn genom att företagarna var aktivt deltagande i olika föreningar. Den offentliga sektorn hade ett procentuellt deltagande med 20 ó 25 % men även inom den gruppen fanns aktivt deltagande i ideella sektorn genom olika föreningsengagemang. Vid utvärdering av genomförda möten har analys gjorts av representerade målgrupper för att se vilken målgrupp som är mindre representerad och kompletterande möten har hållits med dem för att få en så bred och förankrad lokal utvecklingsstrategi som möjligt. Vi har i processarbetet även genomfört möten i varje kommun där fördelningen av intressentgrupper speglar representationen vid framtagande av SWOT-analyserna. De personer som deltagit har haft god förankring på orten och goda kontakter i kommunen, med föreningar, näringsliv och offentlig verksamhet. I och med detta har vi fått en bra bild över behov, tankar och planer för kommande utvecklingsarbete och vilka insatser som prioriteras och bedömts som absolut nödvändiga. Utifrån det lokala perspektivet i varje kommun har vi sedan sammanställt utvecklingsbehovet utifrån ett helhetsperspektiv för området och vi har utifrån detta formulerat våra mål i strategin. En stor behållning som framkommit vid samtliga möten är att deltagarna uttryckt behov av att skapa former för samarbete och samverkan. Detta för att skapa en starkare lokalt ledd utveckling. Budskapet som genomsyrat samtliga dialoger oavsett på vilken plats mötet genomförts har gjort att vi i den lokala utvecklingsstrategin sett behovet att skapa utrymme för insatser för att utveckla samarbete och samverkan.

I processen för strategiarbetet har Europa 2020, regionala utvecklingsplaner, Dalastrategin, Länsstyrelsen Dalarnas handlingsplan, kommunala översiktsplaner och dialoger med regionala och lokala aktörer beaktats och varit vägledande så att lokalt ledd utveckling genom leadermetoden ska harmoniera, komplettera och samverka med de övergripande strategierna och planerna. Föreningar och aktörer som deltagit i den tidigare programperioden har bidragit med kunskap och utvecklingstankar som bygger på deras erfarenheter av genomförda projekt och arbete vilket medfört en bredare förankring och en analys utifrån ett utvärderingsperspektiv.

Kontakter har tagits och inledande möten har ägt rum med organisationer och verksamheter så som Teknikdalen i Borlänge, Integrationssamordningsorganisationer, Landstinget, Svenska kyrkan, näringslivsorganisationer på länsnivå, representanter från besöksnäringen, LRF för att initiera till samarbete med deras utvecklingsverksamheter där så är möjligt.

Nuvarande verksamhetskontor för Leader DalÄlvorna har varit delaktiga i processarbetet med stöd av styrelsen som är representerad av samtliga tre sektorer och har en jämn fördelning mellan män och kvinnor. Beslut om strategin har tagits på de allmänna möten som genomförts i varje kommun där partnerskapets medlemmar varit representerade procentuellt likt det som tidigare beskrivits i processarbetet för strategins framtagande.

4. Utvecklingsområdet

Totalt antal invånare i utvecklingsområdet, inklusive tätorter >20 000 invånare ⁹	193 470 ¹⁰
Antal invånare i utvecklingsområdet exklusive tätorter >20 000 invånare	113 072 ¹¹
Områdets totalstorlek i km ² , inklusive tätorter >20 000 invånare	23 774 km ²
Områdets storlek i km ² utanför tätorter >20 000 invånare	23 623 km ²
Antal invånare per km ² inklusive tätorter	162
Antal invånare per km ² , exklusive tätorter	51
Kommuner som omfattas av strategin	Borlänge (del av kommun samt församlingskod, Falun (del av kommun samt församlingskod) ¹² , Gagnef, Leksand, Malung-Sälens kommun Mora, Orsa, Rättvik, Vansbro, Älvdalen
Landskapstyper och landmärken	Österdalälven, Västerdalälven som sedan blir Dalälven. Södra fjällkedjan, Siljan och sjösystemet Runn mellan Borlänge och Falun
Större tätorter och utvecklingscentra	Borlänge, Falun, Mora och Södra fjällområdet
Befolkningsförändring för åren 2007 ó 2013 inklusive tätorter	
<ul style="list-style-type: none"> • Flyttnetto • Födelsenetto 	672 -146

⁹ SCB, Folkmängd i riket, län och kommuner 31 mars 2014 och befolkningsförändringar 1 januari - 31 mars 2014.

¹⁰ SCB, Folkmängd per den 31 december 2013

¹¹ SCB, Folkmängd per den 31 december 2013. Befolkning för tätort Borlänge och Falun per den 31 december 2010.

¹² Statistik framtagen för 2010 avseende Borlänge jfr med statistik från 31 december 2013-

Arbetslöshet i procent	5,81 med aktivitetsstöd, 3,26 öppet arbetslösa
Arbetslöshet bland unga (18 ó 24 år) i procent	5,13 med aktivitetsstöd, 4,24 öppet arbetslösa
Andel invånare med utländsk bakgrund i procent	5,1
Antal företag per 1000 invånare	83,14
Antal nystartade företag per 1000 invånare	5,2
Andel av befolkningen i procent ¹³	
16 ó 24 år	12,4
25 ó 44 år	22,2
45 ó 64 år	27,5
65- år	21,9

4.1 Områdesbeskrivning

Geografiska och naturgivna förutsättningar

Dalälvarnas utvecklingsområde har en yta av 23 623 km²¹⁴ och hela området är beläget i landskapet Dalarna. Området har en stor variation i landskapet med fjäll, stora vidder och djupa skogar i norr, till slättområden med förhållandevis goda jordbruksmarker i söder. Området har skapats av inlandsisen samt ett av världens största meteoritnedslag. Detta har skapat en geologi som är särpräglad och betydelsefull för landskapet och har bland annat gett upphov till ett brett utbud av naturupplevelser som gör området unikt. I den norra och nordvästra delen av området finns Sveriges sydligaste fjällområde. Jordbruksbygd förekommer över nästan hela området men de stora jordbruksmarkerna är koncentrerade till sydöstra Dalarna och den delen utgör inte en stor del av utvecklingsområdet. Skog täcker över 70 % av områdets yta och skogen utgör ungefär 7 % av Sveriges sammanlagda skogsareal. Dalälven som är Sveriges näst längsta älv rinner med sina två förgreningar Västerdalälven och Österdalälven genom nästan hela området. I området finns Siljan som tillsammans med Insjön och Orsasjön blir Sveriges sjätte största sjöområde. I södra delen ligger sjön Runn som är Dalarnas näst största sjö och ingår i Dalälvens avrinningsområde.

Natur och kultur

Dalälvarnas utvecklingsområde består av en stor mångfald. Det finns odlingslandskap med flera natur- och kulturvärden som till stor del har skapats av både tidigare och nuvarande jord- och skogsbruk. Stora naturvärden finns i naturliga ängsmarker som brukas på traditionellt sätt. Även bebyggelsen är speciell där röda stugor med vita knutar är ett typiskt kännetecken för området. Här finns också byklungor vilket ger

¹³ SCB 31 december 2013 hela området inklusive tätort.

¹⁴ SCB 31 december 2010

landskapet en karaktäristisk bild. Byggnaderna ligger samlade och åkerbruket sker i anslutning till bebyggelsen. Detta beror delvis på att det laga skiftet inte genomfördes i Dalarna på samma sätt som i övriga landet. Bymiljöerna vars struktur är ett resultat av länets ägosplittrade marker, är exempelvis viktiga för landskapsbilden och skiljer sig mellan olika delar av området. Det traditionella fåbodbrukandet är småskaligt men bidrar bland annat till att hålla landskapet öppet samt bevarar den biologiska och kulturhistoriska mångfalden. I norra och nordvästra delen av området börjar det södra fjällområdet med stora vidder och storslagen natur. Här lever kultur och natur tillsammans genom människans närhet till naturen bland annat genom samekulturen och deras livshållning och tradition, där rennäringen utgör basen. Det södra fjälllandskapet är ett stort turistmål för skidåkning och annan vintersport vilket gör att natur och kultur måste skapa olika förhållningssätt till varandra. Närhet till natur och känslan för naturen är ett synsätt som präglar de som bor och verkar i området. Naturen ger upphov till rikt friluftsliv med bland annat vintersport, fiske och jakt som naturliga delar av utbudet.

Befolkning

Befolkningsunderlaget för Dalälvarnas utvecklingsområde är 101 037 invånare. Tätorterna Borlänge och Falun som inte ingår i utvecklingsområdet har en befolkning av ca 78 000 invånare¹⁵. En stor del av befolkningen är också bosatt i kommunerna runt Siljan. Stora områden är dock glesbefolkade och mest glesbefolkat är det i västra och norra delen av området. Den senaste tidens födelseunderskott har till viss del kompenseras av antalet nyanlända och därför har befolkningsutvecklingen hållits på en relativt stabil nivå. Utifrån ett helhetsperspektiv går det att se att befolkningen minskat under 2000-talet och många flyttar närmare tätorten både i och utanför området. Trenden är att andelen invånare på glesbygden minskar, medan tätorterna och den tätortsnära landsbygden har ökat. Variationer förekommer och det finns exempel på både tätorter och glesbygder som har minskat respektive ökat sin andel av befolkningen. Ålderssammansättningen i området skiljer sig från den i övriga Sverige. Det finns en lägre andel invånare i arbetsför ålder, medan andelen äldre är något högre jämfört med det nationella genomsnittet.

Utbildning

Utbildningsnivån i området är lägre än riksgenomsnittet, både vad gäller kvinnor och män. De största skillnaderna återfinns inom de högre utbildningarna där endast 12 % av männen har eftergymnasial utbildning som är längre än tre år. Även kvinnorna är högutbildade i lägre grad än i övriga Sverige, men här är skillnaden inte lika stor. Vad gäller gymnasieutbildningar har omkring 60 % av kvinnorna och knappt hälften av männen mellan 25 och 64 år fullföljt gymnasiet. Kvaliteten på grundskolorna varierar mellan kommunerna i området från en utbildning som rankas till den bästa i landet till utbildning som kräver insats och hjälp. Utbildning ses som en nyckel till tillväxt och utveckling och det finns ett stort engagemang för utbildning och för att bland annat byskolor ska finnas kvar. Det finns relativt stort utbud av gymnasieskolor i området.

¹⁵ SCB, befolkning 31 december 2010.

Allt från teoretiska utbildningar, idrottsinriktningar och yrkesprogram med bland annat profiler inom de gröna näringarna. I området finns efergymnasial utbildning bland annat genom Högskolan Dalarna som har sitt campus i Borlänge och Falun och erbjuder en bred utbildningsprofil och ett utbud av nätbaserade studier. Högskolan Dalarna erbjuder forskningsprofiler och har samverkansprojekt inom bland annat sport, energi, utbildning och teknik.

Arbetsmarknad och sysselsättning

Sysselsättningsnivån i Dalarna är något högre än riksgenomsnittet. Totalt sett är en lägre andel av länets befolkning arbetslösa än i Sverige som helhet men variationen mellan olika delar av området är förhållandesvis stor. Högst är arbetslösheten i Orsa, men även Älvdalen och Mora har en ganska hög andel arbetslösa. Lägst arbetslöshet i området har Gagnef som ligger långt under Dalarnas genomsnitt. I de två största tätorterna, Falun och Borlänge, är arbetslösheten däremot relativt hög. Falun hör dessutom till en av kommunerna där arbetslösheten minskat minst sedan början av 2000-talet, medan minskningen varit hög i Älvdalen. Omkring 10 % av länets ungdomar är arbetslösa, men även här är läget något bättre än i övriga riket. De flesta arbetar inom industrin eller med vård- och omsorgsrelaterade arbeten. Dessa hör till de absolut största branscherna och sysselsätter en högre andel av den yrkesverksamma befolkningen än i övriga landet. Könsuppdelningen är tydlig inom industrin och vården. Närmare 80 % av länets vård- och omsorgspersonal är kvinnor. Inom bland annat handeln, informationsbranschen och den finansiella sektorn har området däremot en lägre andel sysselsatta jämfört med rikssnittet, och detta gäller även för företagstjänsterna. På senaste tiden har arbetstillfällena inom handel ökat för södra delen av området. Detta beroende på etablering av stora kommersiella etableringar. Vad gäller jord- och skogsbruket så sysselsätter den en liten del av befolkningen, även om den är högre än det nationella genomsnittet. Besöksnäringen erbjuder ett stort antal arbetstillfällena och i synnerhet säsongsarbeten under vinterhalvåret utgör en gren som slukar en stor mängd arbetskraft från stora delar av landet.

Näringsliv

Yrkesgruppernas fördelning skiljer sig något inom området. I området utgör exempelvis vård- och omsorgspersonalen en stor yrkesgrupp. Falu lasarett är en av de största arbetsplatserna i Dalarna. I området kring Borlänge är istället industriarbetarna den stora yrkesgruppen på grund av el-, pappers-, och stålindustri. På landsbygden är de flesta företagen små och medelstora och inriktade på jord- eller skogsbruk samt företag inom bygg-, tillverknings- och transportbranschen. Besöksnäringen är stark och har blivit en allt mer betydande bransch i området, även utanför de stora turistområdena i fjällen och kring Siljan. Andelen företag i tjänstenäringarna är fortfarande relativt låg, men de senaste trenderna visar att andelen ökar. Trots att de flesta företagen på landsbygden är små och endast har ett fåtal anställda utgör arbetstillfällena totalt sett en viktig del av sysselsättningen i området.

Jordbruk

I området bedrivs ett varierat jordbruk. Jordbruksstrukturen och driftsinriktningen varierar något beroende på vart man befinner sig. En mindre del av Dalälvarnas utvecklingsområde är jordbruksintensivt. I en stor del av området är åkerarealen mindre och småbrukandet vanligare. Djurhållning är den vanligaste produktionsinriktningen i norra och västra delen av området men även i Leksand som annars präglas av mycket småbrukande. Diversifiering är något som blivit allt vanligare de senaste åren och har på många sätt stärkt jordbruksföretagens ekonomi. Genom att utöka sina verksamheter har jordbrukarna inte bara kunnat tjäna mer pengar utan också skapat fler arbetstillfällen på landsbygden. Dalälvarnas utvecklingsområde har ett rikt odlingslandskap och kan bland annat stoltsera med att ha några av de bästa potatisjordarna i Sverige. Odlingssäsongen är kort och intensiv med grödor som växer snabbt vilket innebär att bekämpningsmedel för angrepp används i ingen, eller mycket liten utsträckning. En lokal och hållbar produktion har stor potential. Tillgång till mark till ett bra pris och vatten kombinerat med kunnande är en framgångsfaktor. Området utgör ett Sverige i miniatyr och allt utom havet representeras i matkulturen och i produkter med hög kvalitet. Varumärket Dalarna är starkt och kan nyttjas och utvecklas ännu mer än idag är en uppfattning från branschledande aktörer i området.¹⁶

Skogsbruk

Skogsbruk utgör en viktig del av sysselsättningen avseende den industriella sektorn. Odlad skog består främst av tall och gran, men även björk, lärk och contorta förekommer. Skogen är till största delen privatägd. Över 80 procent ägs av privatpersoner eller privata bolag medan resterande skogsmark ägs av staten eller statligt ägda bolag. Skogsmarkerna är de mest ägosplittrade i landet med hälften av Sveriges alla skogsskiften. Omarronderingar är en viktig och omfattande process i Dalarna. Processen har påbörjats och till viss del genomförts. Förutsättningarna för att driva ett rationellt och lönsamt skogsbruk är förbättras vid ett sammanhängande ägande. Förbättrad ägandestruktur ger produktivare skogsbruk med potential för ökad sysselsättning.

Besöksnäringen

Området har ett av landets starkaste varumärken, Dalarna. Besöksnäringen är en av de största och mest växande branscherna och ett stort antal företag arbetar med turism på olika sätt. I fjällen finns landets största skidområde med några av Sveriges bästa backar, och här säljs mer än hälften av alla skidpass varje säsong. Fjällområdet bjuder i övrigt på sevärdheter och besöksmål såsom Sveriges högsta vattenfall och sydligaste sameby. Sommartid är turismen som störst i Siljansbygden, vars landskap formats av ett av världens största meteoritnedslag, men de senaste åren har besöksnäringen ökat även i andra delar av området. Jordbruket är till viss del en bidragande faktor till detta eftersom det genom att hålla ett öppet landskap skapar en attraktiv landskapsbild. I

¹⁶ Vision "Fördubbla värdet i primärproduktionen i Dalarna 2020", LRF Dalarna, 2013.

övrigt har Dalarna ett brett utbud av kulturella och idrottsliga evenemang som bidrar till att locka besökare och här spelar de ideella föreningarna som står för en hel del av arbetet en avgörande roll.-

Miljö

I området görs ett aktivt miljöarbete som har gett goda resultat. Användningen av naturgrus har minskat, produktion av ekologiska livsmedel ökar och Dalarna är pilotlän för grön utveckling, De miljöfrågor som behöver uppmärksammas är bland annat föroreningar i mark och vatten som uppkommit på grund av en lång industrihistoria. De stora miljöutmaningar är desamma som i resten av landet. Energianvändning och transporter behöver effektiviseras. Giftfria och resurssnåla kretslopp behöver utvecklas. Hushållningen med mark och vatten är viktig och att värna om natur- och kulturmiljövärden. Alla har ett ansvar för att nå miljömålen och det är viktigt att så många som möjligt blir involverade i arbetet. De kommuner som ingår i området arbetar aktivt med miljöarbete som utgår från de regionala miljömålen¹⁷. De regionala miljömålen skapar åtgärdsprogram som berör och skapar effekter i hela Dalälvarnas utvecklingsområde.

Energi och klimat

Klimatförändringar kan på längre sikt komma att skapa nya förutsättningar att leva och bo i området, inte minst vad gäller jord- och skogsbruket. Inom ett hundraårsperspektiv räknar man med att medeltemperaturen kan stiga med fyra till fem grader och att framförallt vintrarna kommer att bli varmare. Under vinterhalvåret förväntas dessutom nederbörden att öka och skyfallen ser ut att bli både kraftigare och mer frekventa. Detta innebär att kraven på till exempel vattenhushållning och djurstallar kan förändras, eftersom all nederbörd som väntas komma måste ha någonstans att ta vägen liksom djurstallar måste tåla tunga lager av blötsnö och ha god ventilation sommartid. Om klimatet blir varmare kommer dessutom växtsäsongen att förlängas och göra det möjligt att odla fler typer av grödor. Längre växtsäsonger förväntas minska växtnärläckaget, men samtidigt kan risken för erosion öka i och med kraftigare sommarregn. I ett varmare klimat kommer dessutom skadeinsekter att trivas bättre. Under de senaste åren har den totala mängden växthusgaser som frigörs från jordbruket minskat med nästan nio procent, men växternas upptag av koldioxid är ändå lägre och kan inte helt kompensera utsläppen. Större delen av skogsbrukets utsläpp består av koldioxid och lustgas som frigörs genom markbearbetning i skogen, men även här är utsläppen högre än inbindningen. Totalt sett har utsläppen av växthusgaser minskat i området. Transportsektorn har dock ökat sina utsläpp medan både industrierna och bostäderna har minskat sina. Detta stämmer förhållandevis väl överens med de olika sektorernas energianvändning, men den totala energiförbrukningen har till skillnad från utsläppen ökat sedan 2005. Med tanke på länets geografiska läge med bra vindförhållanden och mycket bra skog finns goda

¹⁷ Dalarnas miljömål, Åtgärdsprogram 2013 – 2016,
<http://www.lansstyrelsen.se/dalarna/SiteCollectionDocuments/Sv/miljo-och-klimat/miljomal/Dalarnas%20miljomal/Atgardsprogram%202013-2016.pdf>

möjligheter att producera mer el från förnybara energikällor. På kort sikt är potentialerna med vindkraft och bioenergi störst, men med ett längre perspektiv kan även solenergi komma att ge betydande bidrag. Från jordbruket finns även möjlighet att utvinna biogas genom rötning av stallgödsel och förutsättningarna för sådana anläggningar undersöks i några kommuner i området. I övrigt bidrar jord- och skogsbruket till bioenergiproduktion i form av träbränslen och energigrödor.

Infrastruktur

I området finns ett stort behov av förbättring av transportsystem såväl för näringsliv som för de boende. Kollektivtrafik omfattas idag till största delen av busstrafik som finns på det mest frekventa vägnätet. Avlägsna orter och byar saknar ofta tillgång till kollektivt resande. Järnvägsnätet är relativt bra utbyggt för den östra delen av området, det vill säga sträckan Falun-Borlänge och Mora. För den västra delen saknas persontrafik på befintligt järnvägsnät. Viss godstransport görs dock på denna sträcka. Från Mora trafikerar Inlandsbanan för gods- och persontrafik (sommartid). Vägnätet är hårt trafikerat av gods och turisttrafiken till områdets fjällvärld. Vägnätets standard idag är betydligt undermålig vilket medverkar till olycksrisker och svårigheter till att bo och verka i området. För bredband ligger området långt från det nationella målet att minst 90 % av alla hushåll och företag ska ha tillgång till fiberbaserat höghastighetsbredband och i den takt som bredbandet byggs ut idag är det oklart när målet uppnås. Skillnaderna är stora mellan olika kommuner samt mellan tätort- och glesbygd. Fibernätet har främst byggts ut i Falun-Borlängeregionen där omkring hälften av alla invånare har möjlighet att använda höghastighetsbredband. I Siljansbygden är det något sämre och sämst är det i västra och norra Dalarna där knappt 10 procent av befolkningen har tillgång till bredband om minst 50 Mbit/s. Ett välutvecklat bredbandsnät är inte bara viktigt för att kunna utnyttja dagens allt mer kapacitetskrävande tjänster, utan dessutom avgörande för att kunna bo och vara företagare i området. Bredbandsutvecklingen är med andra ord en nödvändighet för områdets utveckling och för en levande landsbygd.

Service på landsbygden

Kommersiell service har under de senaste åren reducerats i området och på vissa platser har den märkbart försämrats. I flera av områdets kommuner har neddragningarna inom skola, vård och omsorg varit stora och de statliga servicegivarna och myndigheterna har i stor utsträckning centraliserat sina verksamheter. Exempelvis har post- och pakethantering minskat i de mest glesbefolkade områdena. Bankerna har till stor del avvecklat kontanthantering vilket medför svårigheter för såväl enskilda som företagare och ideella föreningar. Inom kommersiell service, har dagligvaror och drivmedel minskat även om drivmedelshantering fortfarande har relativt god täckning. Tillgången till kollektivtrafik är även den en viktig servicefråga, framförallt för de grupper som inte har körkort eller tillgång till bil. Utmaningen är att hitta nya lösningar för att bevara och utveckla service på landsbygden.

Civilsamhället

På landsbygden såsom i staden består civilsamhället av människor som hjälper varandra utan inblandning av staten. Det kan vara organisationer, föreningar, studieförbund, folkhögskolor och alla andra subjekt som inte utgör en del av myndigheterna eller av statsapparaten i övrigt. Inriktningen kan vara religiösa samfund, fackföreningar, hembygdsföreningar, idrottsföreningar och välgörenhetsorganisationer. Verksamheterna har en rad värden som i allra högsta grad engagerar och motiverar medborgarna och bidrar till att stärka attraktionen för området. Civilsamhällets aktörer spelar en avgörande roll bland annat gällande social inkludering. Inkluderas inte medborgarna i det civila samhället så kan det vara en bidragande orsak till bland utflyttning från området. Möjligheter till att engagera sig i föreningslivet kan vara av central betydelse för att motverka detta.

Livskvalitet och lokal anda

I Dalarna finns en levande landsbygd där människorna i stor utsträckning formar framtiden i sin närmiljö. Det finns starka krafter för lokal utveckling och grund för social tillit, engagemang, utveckling och lärande. Mötesplatser finns idag men det behöver finnas fler platser för människor att mötas på. Föreningslivet är viktigt för sammanhållningen och engagemanget hos de som bor och verkar här och blir en drivkraft i utvecklingen. I området kan konstateras att för de grupper som mår bra och trivs i sin omgivning är det mest avgörande om de som bor i området är födda där och har en anknytning. Oftast är välbefinnandet större hos dem än de som är födda utanför Europa. De med höga inkomster som bor i eget hus och arbetar eller är föräldralediga tillhör högre utsträckning gruppen som både mår bra och tycker att omgivningen är positiv. Möjlighet att påverka är viktigt för livskvaliteten. De grupper som tycker att de har mest att säga till om är de med hög inkomst, hög utbildning, bor i eget hus och är födda i Sverige. Vid mätningar av livskvalitet bland de tillfrågade så är den mest attraktiva platsen att bo på om fem år i eller nära en stad följt av att bo på mindre ort. Bara en tiondel av alla vill bo i enskilt läge. En tiondel vill flytta till en storstad eller utomlands, vilket är två alternativ som inte finns i området. Resultatet är intressant med tanke på att det ofta framförs att dalfolket helst vill bo på landet eller på landsbygden.¹⁸ Boendemiljön är viktig och för en tredjedel är det viktigt att bo nära en sjö eller i alla fall ha sjöutsikt. Detta intresse är lika stort oavsett om man vill bo stadsnära eller på en mindre ort. Viljan att flytta mellan en stad och mindre ort är ungefär lika stor. En genomgående röd tråd är att människor väljer att ta ett steg i taget. Flytt från stad till mindre ort prioriteras högre än flytt från stad till enskilt läge. Viljan att flytta till en storstad eller utomlands är ungefär lika stor i alla grupper, ca tio procent. De allra flesta av vill bo i ett eget hus som de äger. En liten grupp vill bo i en lantbruksfastighet och några vill helst bygga nytt. Eftersom bostadsbeståndet är väldigt konstant måste någon flytta ut från de hus som andra vill bo i. Bara fem procent vill flytta från sitt hus och bo i lägenhet. Däremot är det 37 procent som idag bor i lägenhet som vill bo i hus. Detta mönster är genomgående för samtliga kommuner i Dalarna. Flertalet av de svarande är nöjda med sitt boende. De vill bo kvar där man bor idag och majoriteten vill fortsätta att bo i samma typ av boende som

¹⁸ Livsmiljön i Dalarna, En sammanfattning av några viktiga resultat från Region Dalarnas enkätundersökning, <http://www.regiondalarna.se/wp-content/uploads/2014/02/pejling0906261.pdf>.

de gör idag ó något som även stöds av att det stora flertalet upplever att de trivs i det område där de bor. Dock vill en betydligt större andel i framtiden äga ett eget hus än den andel som idag bor i husen och är beredda att flytta till lägenhet. Märkbart är att få i den äldsta åldersgruppen (över 65 år) vill flytta från sitt hus till en lägenhet (ca tio procent).

Sociala förutsättningar

Bymiljöerna i området präglas av att all bryr sig om. Detta kan upplevas som både positivt och negativt. En stark grannsamverkan finns som gör att man upplever trygghet i boendemiljön. Den andra delen av den starka gemenskapen kan vara att det är svårt att komma in i den sociala gemenskapen och därmed uppleva ett utanförskap. Det civila samhället får en viktig roll i den sociala inkluderingen. Mångfalden i området innebär potential för hållbar tillväxt. För att uppnå detta krävs stora insatser i form av processarbete.

4.2 Behov och utvecklingsmöjligheter

Genom lokala SWOT-analyser för respektive kommun och en sammanfattande analys för hela området har förutsättningar, behov och möjligheter under kommande programperiod inom Dalälvarnas utvecklingsområde belysts. Det har framkommit många samstämmiga behov inom områdets kommuner likväl som att behoven kan skilja sig märkbart i kommuner med byar/orter som har långa avstånd till större tätorter.

Undermålig bredbands- och mobiltäckning, bristande transportmöjligheter, brist i samverkan mellan samhällssektorerna och även inom respektive sektor, dåligt utnyttjade kultur- och naturresurser, brister i kommersiellt serviceutbud, brist på möjlighet att nyttja alternativa drivmedel och energikällor är områden som belysts som övergripande behov att åtgärda för hela området.

Nedan belyser vi konkreta utvecklingsmöjligheter som behöver åtgärdas med lokalt ledd utveckling genom leadermetoden inom Dalälvarnas utvecklingsområde för att skapa en hållbar samhällsutveckling över tid.

För behov och utvecklingsmöjligheter blir här Landsbygdsfonden den primära finansieringsmöjligheten.

Inom specifika åtgärder ser vi regionala och sociala fonden som finansieringsmöjligheter. Regionala och sociala fonden avser vi även att använda i tätorterna Borlänge och Falun då aktiviteter i de största städerna i området har synergieffekter med landsbygden och de behov och utvecklingsmöjligheter som finns för området.

Kommunikationer och infrastruktur

En väl fungerande infrastruktur är viktig för befolkningen. Bland de som bor och verkar i området efterfrågas bättre vägar, bättre kollektivtrafik bland annat genom synkronisering av busstrafik, nyttjande av skolbussar, snabbussar med mera. Utbyggda gång och cykelvägar är viktiga för att bland annat barn och ungdomar och de som inte färdas med bil ska, på ett tryggt sätt, ha möjlighet att nå bland annat service. Järnvägen är en viktig del av infrastrukturen och ett behov av en utökad persontrafik både för den lokala befolkningen och för besökare föreligger. För att persontrafiken ska fungera ändamålsenligt behövs långtids- eller pendlarparkeringar för de som inte bor i centralorten och är inresta med bil. I nuläget finns elstolpar på några få platser i området men en utbyggnad behövs för att göra det möjligt att använda fordon som drivs med alternativa drivmedel. Belastningen på flertalet vägar är stor. En betydande andel gods transporteras idag på väg vilket innebär stort slitage på vägen samt hög riskfaktor för andra trafikanter, minskad kvalitet på boendemiljön för de som bor vid de hårt trafikerade vägarna. Järnvägen finns som en alternativ möjlighet för transport av gods men resursen nyttjas inte till fullo. Bättre nyttjande av befintliga järnvägsnät för gods- och persontransport är frågor som ska lösas av andra regionala och nationella aktörer. Lika gäller för förbättring av vägnätet. Utvecklingsområdet Dalälvarna ska här genom leadermetoden skapa förutsättning för att det blir utbyggnad för pendlarparkeringar där allmänna kommunikationer kan nyttjas. Här ser vi också möjligheter att skapa bilpooler som bra och positivt och även utifrån hänsyn till miljön. Inom området råder stora brister på tillgång till eltankstolpar. Några av våra kommuner i området saknar helt eltankstolpar i nuläget. Här ska vi skapa möjligheter till utbyggnad så att tillgång till eltankstolpar etableras i varje kommun och i de flesta tätorter större än 2000 invånare inom en halv mils radie.

Tillgång till bredband är viktigt för att kunna bo och verka på landsbygden. För att företag ska kunna etablera sig och utveckla sin verksamhet krävs optimal bredbandsanslutning. Bredband och mobiltäckning är också viktigt för att kunna nyttja olika tjänster som är beroende av digital service. I takt med att kontanter tas bort från bankerna har alternativa betalningsmöjligheter fått ett större utrymme. Utan uppkoppling kan tjänsterna inte tillhandahållas. Här ska vi aktivt medverka i samarbetet med Länsstyrelsen Dalarna, Region Dalarna, kommuner och övriga aktörer för att bredbandsutbyggnaden tar fart. Regionala och statliga medel blir här den viktigaste finansieringen för tekniska lösningar och fiberläggning. Inom lokalt ledd utveckling kan vi skapa och verka för att samarbetet för att få till stånd en fiberanslutning och en utbyggnad av systemet ska kunna möjliggöras på landsbygden. Dalälvarnas utvecklingsområde kan stimulera orter genom samarbete att möjliggöra lokalorternas anslutningar.

Genom sociala fonden ska vi ombesörja kompetenstillförsel så att den nya tekniken kan nyttjas till en högre grad. Idag har vi inom området en stor andel av befolkningen som är äldre och en stor andel som har en låg utbildningsnivå. Kompetenshöjande insatser skapar möjlighet att nyttja den digitala servicen samtidigt att den för individen skapar större delaktighet i samhällets utvecklingsarbete. Idag finns inom den grupp som inte har IT-kompetens en stor rädsla och en förutfattad uppfattning om att bruk av nya digitala lösningar är för svårt.

Infrastruktur för fritidsaktiviteter med leder för skoter och vandring samt ett tillfredställande vägnät utanför de allmänna vägnätet måste upprätthållas och utvecklas. För att kunna nyttja leder krävs också att de är tillgängliga för alla. Många har idag inte möjligheten att uppleva exempelvis vandringsleder och naturaktiviteter såsom äldre, personer med funktionshinder och barn. Många skulle kunna få en bättre livskvalitet om tillgängligheten till utbudet av leder förbättrades. Dalälvarnas utvecklingsområde ser här möjligheten att utveckla idag outnyttjade naturresurser genom att utöka och utveckla antalet leder för skoter, cykel och vandring i området. De leder som idag finns exkluderar ofta funktionshindrade, äldre och barn från att kunna nyttja befintligt utbud. Här ser vi flera utvecklingsmöjligheter genom skapande av tillgängliga fritidsområden och leder som är tillgängliga för alla. Exempelvis möjlighet att fiska för funktionshindrade och äldre är också mycket begränsat vilket kan förbättras. Utbud av goda fritidsaktiviteter för alla ökar attraktionskraften för området och orter. Detta gäller både för boende och besökare.

Aktiviteter och service för lokal utveckling

I området är avståndet till service varierande och för de som bor långt från centralorterna så är det viktigare att behålla den lokala servicen och även att utveckla nya mötesplatser. Samtidigt kan de centra som ligger nära tätorten lida av närheten till kommersiella centrum och på grund av detta få ett begränsat kundunderlag. Många butiker fungerar som naturliga mötesplatser för flera generationer. I takt med utvecklingen uppkommer ett behov av nya mötesplatser som är skapade utifrån dagens förutsättningar så som exempelvis lekplatser, aktivitetscentra eller upplevelser genom kultur som gör att många generationer kan mötas. Samarbete mellan generationer behövs och det är viktigt att generationerna lär av varandra för att skapa en framgångsrik och hållbar lokal anda för engagemang och utveckling. Mötesplatser för unga och gamla i gemenskap behövs och det är viktigt att skapa forum där alla får komma till tals på samma plats.

Kommersiell service har i SWOT-analysen beskrivits som övergripande brister där vi ser stora möjligheter att göra åtgärdsinsatser som gynnar en hållbar utveckling. Problem med indragen kontant- och betalservice liksom neddragning av vård- och sjukvårdsservice i mindre orter medför allt längre avstånd till vårdcentraler. Omvärldsanalyser visar en klar trend på att det arbetas fram nya tekniska lösningar inom vår traditionella sjuk- och vårdservice. Detta förutsätter att lokalbefolkningen har kompetenser att handha och nyttja det serviceutbud som vi framledes kommer att få webbaserat via nätet. Här måste insatser göras för att så många som möjligt som idag inte har kompetenser ska kunna använda den nya informationstekniken i framtiden och nyttja detta utbud. Dalälvarnas utvecklingsområde ser både sociala fondens och landsbygdsfondens medel som nödvändiga för att kompetenshöja och motverka utanförskap och exkludering av äldre och lågutbildade så att de har förmåga att nyttja den nya servicen. Genom leadermetoden kan vi utifrån ett underifrånperspektiv initiera till att föreningar och företag tar på sig roller som centraler/mötesplatser för att vara behjälpliga åt dem som trots kompetensmöjligheter inte klarar detta själva.

Innovativa mötesplatser har också framkommit som stort behov. Affären har av tradition varit den plats som människor träffats i där nyheter och social gemenskap penetrerats. Butiker har på ett flertal orter lagts ner och även på flera ställen där butiken finns kvar så inkluderas inte nyanlända och nyinflyttade i den informations- och sociala gemenskap som finns hos dem som alltid bott på orten. Unga barnfamiljer som är mitt uppe i karriären har också tidsbrist att komma till mötesplatser där de direkt inte kan förena olika behov samtidigt. Här ser vi barnaktiviteter i kombination med serviceinrättningar och kultur som en bra grund att utveckla vidare. Erfarenhetsutbyte kan här skapa insikt hos lokalbefolkningen om att förutfattad uppfattning om olikheter kan vara likheter när vi möts över områdes- och landsgränser. Problematiken och utvecklingstankarna är ofta desamma när vi får del av lösningar på andra orter och i andra länder. Här ser vi att nätverksbildande och erfarenhetsutbyte blir både givande och tagande för samtliga parter vilket gynnar den hållbara utvecklingen. Arbetsmarknad och näringslivets utveckling

I området är ensam- och småföretagandet stort. I Dalälvarnas utvecklingsområde har framkommit behov av konkreta insatser för att företagen ska leva vidare över generationsgränser. Flera lönsamma företag har avvecklats på grund av att kunskap inte funnits om hur ett generationsskifte kan genomföras.

Bland annat besöksnäringen har stor potential för att bredda utbudet av tjänster och hitta nya målgrupper. Utvecklingspotential för paketering av upplevelser finns. Inom besöksnäringen behövs åtgärdsinsatser för att öpaketera utbudet. Då det är små- och ensamföretagare inom olika serviceutbud måste samverkan förbättras mellan företag för att skapa paket med ett större utbud av service och aktiviteter som ofta efterfrågas av kunden.

Natur-, kultur- och friluftsupplevelser som utgör innovation på den lokala marknaden kan ytterligare bredda utbudet för att gynna en hållbar samhällsutveckling. Insatser behövs för att stärka den ekonomiska tillväxten på ett lokalt plan. Detta innebär att företagare i olika skeden är i behov av mikrostöd för utveckling av verksamhetsidéer och skapande av nätverk.

Inom området måste ett processarbete ske som skapar förmåga till samarbete som genererar nytta för alla. Idag upplevs ofta att samarbete ska undvikas då samarbetet kan vara en konkurrenssituation för företaget/föreningen.

Attityden inom området genomsyras av att lokalbefolkningen ofta undervärderar upplevelser och utbud inom natur och kultur. Prissättningen på utbudet är alltför låg och är inte i relation till kvalitet och likvärdigt utbud inom andra områden både inom och utom landet. Prissättningen uppfattas ibland av besökare som så låg att man ibland efterfrågar om det är något att besöka. Här erfordras kompetenshöjande insatser för att skapa en relevant prissättning i förhållande till kvalitet och utbud.

Insatser inom marknadsföring behövs. Här behövs marknadsföringsinsatser i samverkan där företag och föreningar marknadsför varandra samtidigt som företagaren/föreningen marknadsför sitt eget utbud. Vi får inte tro att besökaren kan efterfråga det de inte vet att finns!

Kompetensutveckling i alla led skapar utvecklingsmöjligheter i olika skeden av yrkeslivet och gör att fler arbetssökanden kan utvecklas eller komma in på arbetsmarknaden. Detta ger i sin tur ökad livskvalitet och en social inkludering för de som står utanför arbetslivet. Stor potential för etablering av företag finns i området. Marken utanför tätorten är förhållandevis billig i jämförelse med övriga landet och det finns gott om utrymme. En högre kompetensförsörjning behövs då områdets näringsliv har svårt att få rätt kompetens utifrån behovet. Samarbetet mellan skola och näringsliv behöver utvecklas då det är viktigt för unga att komma ut och praktisera. Bättre samarbete ska ske mellan skola och näringsliv bland annat genom anordnande av näringslivsdagar och aktiviteter inom området. Ung företagsamhet ska stimuleras genom professionell handledning för att skapa bland annat sommarlovsföretagande. Insatser behövs här genom regionala och sociala fonden där Dalälvarnas utvecklingsområde samverkar med regionens handläggande av näringslivsstöd samt att vi genom microstöd kan stödja innovativa och nya företagsidéer, kompetensutveckling, erfarenhetsutbyte och nätverkande. En viktig utmaning är att ta vara på möjligheter för kompetensutveckling såväl genom traditionell utbildning som i kompetensutveckling inom befintliga företag. Då andelen av befolkningen som är arbetsför behöver öka så behöver även möjligheter för att skapa attraktiva arbetsplatser öka för att locka personer att bo kvar och flytta in till området

Skog och mark som resurs för ett hållbart och innovativt näringsliv

Skogen är en naturresurs inom området. Många näringar inom Dalälvarnas utvecklingsområde har skogen som grundförutsättning, alltifrån skogsindustrin till aktiviteter för besöksnäringen. Skogsnäringen är av tradition mansdominerad och här vill vi bredda och skapa goda förutsättningar för kvinnor att mer aktivt komma in i näringen. Behov finns för kvinnor att stimulera, initiera och utbilda för utveckling, samarbete och nätverkande så att möjlighet skapas för större kvinnligt engagemang inom skogsnäringen. En stor del av skogen i området ägs av privatpersoner. En stor del av den privatägda skogsmarken är fortfarande ägosplittrade och utgör hinder för lokal och innovativ utveckling. Ett sammanhängande ägande av mark skapar en överblick och en uppfattning av tillgångens värde. Intresset för att äga skogen är varierande och i de fall skogsägandet inte följs med ett större intresse utvecklas inte möjligheten till ett aktivt skogsbruk. Insatser för att påskynda omarrondering görs i Dalarnas län av olika aktörer. Lokalt ledd utveckling genom leadermetoden kan utgöra en drivkraft för skapandet av kompetensutveckling för skogsägare och nya nätverk för exempelvis kvinnor där leadermetoden kan göra skillnad.

Stora förädlingspotentialer finns inom skogens produkter och här vill vi stimulera innovativa idéer som kan skapa grund för nya näringar och på ett innovativt sätt bredda näringen. Bättre tillvaratagande av restprodukter från skog och skogsindustrin som i samarbete på lokal och extern nivå kan bidra till miljösmarta lösningar för energitillgång ska prioriteras. Kompetensutveckling genom sociala fonden behövs liksom micro- och samverkansstöd genom regionala fonden.

Området har även många små och större jordbruksnäringar för livsmedelsproduktion där potatisodlingen är en stor andel av den produktandelen. Vi vill stimulera till att bredda odlingen med flera produkter genom att engagera nyanlända för att visa nya

produkter som lämpar sig för odling inom området. Detta kan öppna nya marknader bland befolkningen för dessa produkter och kan skapa grund för nya och hållbara näringar.

Områdets lokalproducerade livsmedel har visat sig som en attraktiv möjlighet för livsmedelsproducenter och restauranger. Omvärldsstudier visar allt större intresse och krav från våra konsumenter att veta var produkten odlas och varifrån den kommer. Näringar som fokuserar på lokalproducerade livsmedel ska stimuleras till utveckling, innovation och samarbete mellan näringar både inom och utanför området.

Energi, klimat och miljö

Inom energiområdet har tydliga behov analyserats vad gäller alternativa energikällor. Här vill vi arbeta vidare med nyttjande av restprodukter från skog- och skogsindustrin. Vi vill också stimulera till innovativa lösningar för vindkraftsenergi och andra energismarta lösningar. Här blir regionala och sociala fonden viktiga finansiärer som kan bidra till utvecklingen. Genom regionala fonden kan microstöd stimulera nya aktörer och innovativa lösningar. Medel genom sociala fonden ska ge kompetenshöjande insatser och främja samarbete och skapa möjlighet att genom nätverkande insatser få ta del av hur andra löser likvärdiga utvecklingsinsatser inom området.

Befolkningsutveckling

I området ses den negativa befolkningsutvecklingen på landsbygden som ett hinder för utvecklingen. Ålderssammansättningen behöver gå emot fler invånare i arbetsför ålder och mot en bredare bas av yngre och barnfamiljer. Utmaningen är att skapa en attraktiv miljö för alla åldrar. En positiv befolkningsutveckling behövs och den behöver göras med hänsyn till livskvalitet och att alla ska inkluderas i det lokala samhället. Ett tillskott till befolkningsutvecklingen och mångfalden i samhället är nyanlända som med hjälp av lokalt ledd utveckling genom leadermetoden kan skapa möjligheter för föreningar att hitta inriktningar för att de snabbt ska hitta ett nytt socialt sammanhang genom föreningslivet och olika aktiviteter. I området finns en oro för att många unga flyttar från landsbygden till tätorter eller städer för arbeten och utbildning. Många ser det som en naturlig del av utvecklingen och hoppas på att de efter en tid ska komma tillbaka för att bosätta sig på orten när de vill bilda familj. Det finns en svårighet i att hindra den typen av utflyttning från området då den i flertalet fall bygger just på vilja att utvecklas och upptäckaranda. Den stora potentialen ligger i att vända trenden genom att locka unga som inte redan bor i området till att flytta hit. Detta skulle kunna ske genom möjligheter till utbildning eller spännande arbeten i kombination med ett aktivt och brinnande fritidsintresse som kan utövas i området till sin fulla potential. Det finns idag familjer och ungdomar som har flyttat till området på grund av naturens resurser för fritid och professionellt utövande av exempelvis idrott. Möjligheter att bredda utbudet finns bland annat i samklang med södra fjällområdet. I många delar finns ett billigt och kvalitativt boende med närhet till naturen som en stark dragkraft för inflyttning. Brett utbud av service har en självklar koppling till inflyttning. Behovet av en tillfredställande skola och skolmiljö med attraktiv

utbildning utgör komplement för en hållbar utveckling av landsbygdsområdet. För den äldre delen av befolkningen behöver det finnas möjlighet att bo kvar på orten. Det är inte alltid möjligt att bo kvar i hus utan möjligheter till attraktiva seniorboenden måste finnas. Flera attraktiva boendeanterniv måste kunna erbjudas för olika delar av livet. Tillgänglighet till aktiviteter och utbud är också viktig för en god livskvalitet för främst äldre eller funktionshindrade. För de som vill bo kvar ska möjligheter till att nyttja ett bredare utbud av hushållsnära tjänster finnas.

Den negativa befolkningsutvecklingen som råder samt ökat antal personer i övre medelåldern och äldre inom området är en utmaning för Dalälvarnas utvecklingsområde till att skapa förutsättningar för att öka inflyttning och områdets attraktionskraft. Förutsättningen är ökad tillgång till arbetstillfällen och arbetstillfällen som har utvecklingspotential för unga och barnfamiljer. Behov har framkommit av en samlad beskrivning/analys av hela områdets nuläge och framtida behov av arbetskraft. Detta kan leda till att skapa förutsättningar för att locka inflyttande då arbetstillfällena blir flera och av olika karaktär. Detta tilltalar familjer där fler än en är beroende av sysselsättning och vidareutveckling i sin karriär. En samlad behovsbild av arbetskraftstillfällen för hela området visar då en bredd i arbetsutbudet inom flera områden. Detta gör att området och lokala orter blir attraktiva att flytta till. Attraktionskraft är att det finns ett gott utbud av fritids- och kulturaktiviteter. Vad vi har är ett fantastiskt naturlandskap som tilltalar många både inom och utanför landet. Vi har låg brottslighet inom området vilket även gör området attraktivt att bo i för barnfamiljer. Utvecklingsområdet Dalälvarna kan genom leadermetoden kraftfullt verka för att initiera och stimulera samhällets tre sektorer att samverka för ökad förutsättning att skapa nya arbetstillfällen och öka attraktionskraften.

Engagemang för samarbete och samverkan

I Dalälvarnas utvecklingsområde finns ett starkt föreningsliv. Rekryteringen till föreningslivet av nya eldsjälar är svår och behovet av att engagera flera för att skapa ett bredare engagemang med bland annat nytänkande är stort. En stor potential för ett innovativt föreningsliv finns i att engagera fler målgrupper med olika kulturer och traditioner. På så sätt får föreningar och lokala grupperingar en möjlighet att nå ut till en bredare publik med ett större utbud av aktiviteter och utvecklingstankar som följd. Nytänkande och bredare målgrupp leder i de flesta fall till en större förändringsbenägenhet vilket gagnar den lokala utvecklingen. Framgångssagor på bygden behöver lyftas fram i större utsträckning. Ett behov att lyfta fram och dela med sig av idéer finns och genom samarbete och modeller så skapar underifrånperspektivet en grund för innovativ utveckling. Genom att arbeta med leadermetoden så ser vi en ökad potential för lokalt ledd utveckling och dess effekter. För att skapa innovation och en hållbar lokal utveckling krävs plattformar och modeller för samverkan och samarbete mellan alla tre sektorer. Plattformar för samverkan skapar en lokal påverkansmöjlighet som kan fungera som ett vägledande exempel för skapandet av samarbete på lokal, regional och nationell nivå. Samarbete skapar också en starkare lokal anda där vi ser varandra som hjälpmedel och inte tvärtom.

Dalälvarnas utvecklingsområde ska skapa insikt om att positiva utvecklingsinsatser förutsätter lokalbefolkningens egen drivkraft och engagemang. Det kommer inte

önågonö som löser problem och utmaningar utan det är vi själva som bor och verkar här som måste åstadkomma utveckling. Uppstart av ett processarbete för samverkan, värdskap och attityder med erfarenhetsutbyte från andra områden blir här viktigt för att skapa gynnsamma förutsättningar för utveckling och förståelse för att allt hänger ihop för att orter ska vara attraktiva och levande. Här ser vi erfarenhetsutbyte med områden som är helt olikt vårt eget som värdefulla för ett utbyte då detta kan skapa nya och innovativa idéer för utveckling. Det krävs även insikt och förståelse för att uppleva att de som idag är i ett socialt utanförskap verkligen är en resurs för området. Viktigt blir också att stimulera samarbetet med verksamheter inom offentliga sektorn för att stärka och bredda det lokala näringslivet så att de kan utföra uppgifter som av tradition utförs av offentliga sektorn.

Inom föreningslivet ska stimuleras insatser som verkar för nya grenar inom idrotten. Vi ska stimulera till utbud av nya idrottsaktiviteter som har en koppling till utvecklingsområdet Dalälvarnas förutsättningar. Detta för att främja ett aktivt och hälsosamt liv. Här är idéer om specifika idrottsgrenar som lockar och är tillgängliga för alla barn och ungdomar värdefulla. Likaså ska idrottsutbudet stimuleras så att funktionshindrade också kan delta. Vårt stora utbud av älvar och vatten ger unika möjligheter att utveckla nya aktiviteter inom detta område som inkluderar alla att kunna delta. Ridsporten är ett annat område som har stor utvecklingspotential. Erfarenhetsutbyte kan här ge influenser om nya och innovativa sportaktiviteter som idag inte finns inom området. Nya aktiviteter gynnar även folkhälsan då statistik visat att befolkningen i länet är fetast i landet.

Integration

Det finns plats för många olika människor i området och skapar vi ett tolerant samhälle där alla är delaktiga medför det i förlängningen en högre tillväxt och en attraktionskraft för kreativa människor och ett breddat företagsklimat. Ett behov är ökat engagemang i bland annat föreningslivet som kan främjas av åtgärder för integration. I området finns en stark sammanhållning i den levande landsbygden och viljan att bo och verka där är drivkraften. Den starka sammanhållningen är också till viss del en utmaning för befintlig befolkning då den i några fall hotar öppenheten för nya idéer och nya förutsättningar. Detta är något som måste förändras för att förstärka den sociala sammanhållningen och ökar förutsättningarna för en hållbar tillväxt. I området finns ett behov av att tillvarata nyanländas kompetenser, kunnande och idéer så att dessa implementeras med utvecklingen i området.

Besöksnäringen

Besöksnäringen är stark i området. Natur och kultur är resurser som står i fokus i flertalet aktiviteter. Behovet av att skapa fler besöksmål finns i många delar av området samt att kunna paketera besöksmålen och att marknadsföra aktiviteterna. Marknadsföringen för att få besökare att stanna till i de mindre orterna behövs. Det behövs också en större kännedom om våra bygder och vilket aktivitetsutbud som finns och hur det eventuellt kan kopplas till de större besöksmålen som fjällområdet, Siljansbygden, världsarvsområden etc. En stor del av besöksnäringen är kopplad till

särskilda delar av året och ett behov av att skapa nya aktiviteter eller sprida ut utbudet över året finns. Ytterligare möjligheter till utveckling är att förbättra samarbetet mellan den lokala produktionen och besöksnäringen. Dalarna har stor framgång i hållbar lokal produktion bland annat genom de naturliga förutsättningarna för produktionen som finns. Behovet av hållbar livsstil som skapats i samhället gör att marknaden för lokal produktion tillsammans med besöksnäringen har växande potential. Den lokala produktionen och odlingsmöjligheterna är också viktiga delar för att tillhandahålla det öppna landskapet. Vårdskapet är också mycket viktigt för att skapa attraktiva besöksmiljöer och bilden av Dalarna som har en stark position på den nationella och europeiska kartan behöver bevaras och utvecklas för att besökaren ska ha möjlighet att uppleva området med alla sina resurser.

Natur och kultur är värdefulla förutsättningar som finns inom området. Behov av samverkan för att paketera utbudet är stort då företag inom besöksnäringen ofta är ensam- eller småföretagare som har bara ett unikt utbud. Omvärldsbevakning visar en allt större efterfrågan från besökare på ett helhetskoncept för besöket där allt finns med från logi, mat till upplevelser. Samverkan är då nödvändig och att inte näringsidkarna upplever varandra som konkurrenter utan att de kan se nytta för alla av samarbetet. Här behövs kompetenstillförsel och erfarenhetsutbyte. Marknadsföring är också områden som behöver bearbetas där förståelse för att om företag marknadsför varandra så skapar det utveckling och goda effekter för alla och hela området. Området har stor attraktionskraft på den europeiska marknaden då det därifrån efterfrågas naturupplevelser som att vistas i naturen och att få uppleva tystnaden och lugnet. Fisket är en relativt outnyttjad resurs inom området. Europeiska besökare förstår inte hur de nästan gratisökan få fiska i våra vatten. Här finns många utvecklingsmöjligheter och idéer som framförts i SWOT-analyser som Utvecklingsområdet Dalälvarna kan medverka till att de förverkligas.

Utveckling av besöksaktiviteter över säsong är andra områden som ska prioriteras för utveckling och nytänkande. Här har vi norra delen av området som har mycket stort utbud under vintersäsongen och södra delen av området som har sommaraktiviteter som sitt största utbud. Här kan vi genom samarbete inom området hitta lösningar för att utbudet ska täcka större delar av året än vad som sker idag.

Fiske

Fiske är en naturlig men förhållandevis outnyttjad resurs och det finns stort intresse för utveckling av fisket i området. I dialog med lokala fisketurismföretagare, fiskevårdsområdesföreningar och andra turismföretag har behov framställts för att gynna en lokal och hållbar utveckling. Bland annat rör det sig om främjande av marknadsföring av nya och befintliga entreprenörer inom fisketurism. Det innefattar samarbetsformer såsom mässdeltagande tillsammans med fiskeguider i mer etablerade områden såsom Stockholms skärgård, att docka i marknadsföringsnätverk på nationella planet och kopplingar mot befintliga turoperatörer inom fisketurism på andra sätt. Även utbildning inom marknadsföring via sociala medier, eller mer traditionella former. Tillförsel av utbildade guider. Exempelvis driver Älvdalen en fiskeguideutbildning där årligen många blivande entreprenörer utbildas. För att få spridning på guiderna behöver kontaktytan mellan utbildningen och

fiskevårdsområdesföreningar runt om i området utvecklas. Det kan leda till nya samarbeten, att guider sprider ut sig och etablerar sig i andra delar än de som idag är aktuella. Detta kräver att områdena öppnar för samarbetet, men också att skolan hittar nya nischer inom utbildningarna där man inriktar sig på nya områden geografiskt och artmässigt. En viktig faktor är att bevara och utveckla den befintliga fiskestammen. Här krävs åtgärder fysiskt ute i naturen liksom forskning och utbildning kring tillväxt i fiskbestånd, provtagningar, analyser osv. som är strategiskt avgörande för att få ett livskraftigt fiskebestånd. Fisket måste också bli mer tillgängligt så att alla kan nyttja områdets stora resurs.

Samarbete i trepartnerskapet

I området finns en stor insikt i att samarbete är medlet för en hållbar utveckling som skapar tillväxt. Delaktighet utgör grunden för ett etablerat och väl fungerande samarbete mellan samhällets tre sektorer. Inom området och i de lokala kommunernas översikts- och utvecklingsplaner finns uttalade målsättningar om att den offentliga verksamheten ska främja och öka samarbetet med privata och ideella sektorn. Alltför ofta är det skrivna ord som saknar konkret handling. Samtliga utvecklingsinsatser som framkommit i genomförda SWOT-analyser och som beskrivits under 4.2 Behov och utvecklingsmöjligheter bygger på ett etablerat och väl fungerande samarbete i trepartnerskapet. Det saknas idag praktiska modeller för samarbete som aktivt genomförs. Samarbetet behövs på många plan men utgångspunkten om samarbete i trepartnerskapet är det grundläggande behovet för att skapa hållbar utveckling och det lokala engagemanget. Ett flertal upplever att det uppkommit en obalans och brist i samverkan mellan sektorerna. Samarbete ger en möjlighet att bli sedd och lyssnad på och skapar en balans som sedan leder till utveckling. Viljeinriktningen är stark för att genomföra en förändring kring hur samarbete och samverkan kan ske.

Behov finns därför uttalat för hela området och inom respektive ingående kommun att vi startar upp ett processarbete som ska leda till ökat samarbete mellan sektorerna. Ur processarbetet och genom kompetenstillförelse ska vi hitta personer som kan vara öambassadörer för att samarbetet ska utvecklas vidare, spridas och vara hållbart över tid. Här ser vi även att kontakter och samverkan sker med såväl primära intressenter som sekundära intressenter. Ur detta kan flera innovativa lösningar och nya samarbetsformer växa fram.

5. På vilket sätt är strategin innovativ?

Det svenska innovationsklimatet ligger fortsatt i topp inom EU.¹⁹ Det innebär att landets resultat är betydligt högre än genomsnittet i EU på alla områden såsom rör forskning och högre utbildning, företagsinnovation, immateriella tillgångar, innovation inom små och medelstora företag och ekonomiska effekter. Innovation kan

¹⁹ http://ec.europa.eu/sweden/news/20140304_sv.htm.

innebära en ny modell för en lokal marknad, utvecklande av färdigheter och kunskaper som innebär ett nytänkande.

Dalälvarnas lokala utvecklingsstrategi är innovativ utifrån att den utgår från ett samarbete mellan tio kommuner i ett stort geografiskt område med liknande grundförutsättningar men även med lokala olikheter. För att kunna skapa ett gott innovationsklimat i ett större område krävs ett gott klimat för samarbete och samverkan. Dalälvarnas utvecklingsområde utgår från trepartnerskapet för att skapa hållbara samarbetsmodeller för hållbar tillväxt på den lokala marknaden. Innovationsklimatet ska säkerställas i samtliga led. Samspelet mellan de olika sektorerna står i fokus och återspeglas i urval av projekt utifrån bland annat frågeställningar som; Är det en ny modell för en lokal problemformulering?; Skapas en ny produkt, idé eller process på det lokala planet? Utvecklas kunskaper och färdigheter av nytänkande? Frågeställningen ska även omfattas av om kommande projekt kan utvecklas över områdets gräns och eventuellt i ett internationellt perspektiv. Innovation säkerställs även genom att den lokala utvecklingsstrategin riktar sig till alla. Det innebär ett inkluderande av aktörer som tidigare inte involverats i arbetet med de lokala utvecklingsstrategierna för att underlätta för nya affärskoncept och innovationer från idéstadium till en marknad med hållbar tillväxt.

6. Vision

En tilltalande landsbygd där samarbete lönar sig. Insikt och nyfikenhet som ger tillväxt på djupet.

Beskrivning av visionen kopplad till utvalda insatsområden:

Visionen är att Dalälvarnas utvecklingsområde 2020 har en konkurrenskraftig landsbygd som grundar sig på kunskap och innovation genom hållbara samarbeten. Variationen i området med jordbruksbygd i söder och fjällområde i norr och nordväst är en drivkraft för att fler innovativa utvecklingsinsatser har genomförts på landsbygden. Vi är ett nätverk som bidrar till innovationer och kunskap. Vi finansierar utveckling som skapas genom samarbete mellan de tre sektorerna privat, offentlig och ideell och skapar möjligheter för en hållbar utveckling på det lokala planet och även för utveckling över områdesgränser. Samarbetet mellan samhällets tre sektorer har utvecklats så sektor ser en självklarhet i allas medverkan i utvecklingsarbetet.

Dalälvarnas utvecklingsområde har en hög ekonomisk tillväxt genom att sammanhållningen och engagemanget i området har stärkts. Den kulturella mångfalden gör att mänskliga, kulturella och traditionella resurser kan användas på bästa sätt. Nya invånare i området möts av öppenhet och blir snabbt integrerade. Vi använder nya kompetenser och arbetskraft för att nå bästa möjliga utvecklingspotential.

Dalälvarnas utvecklingsområde har ett starkt näringsliv i mångfald. Naturen och landskapet nyttjas som en resurs på ett kreativt och hållbart sätt. Vårdskap och kvalitet är en drivkraft och kvalitetsstämpel för området.

Dalälvarnas utvecklingsområde har 2020 livskraftiga byar, centralorter och kommundelar. Infrastrukturen och kommunikationsförbindelserna har utvecklats och möjligheter till service har förbättrats. Erfarenhetsutbytet mellan föreningar och bygemenskaper har skapat en av Sveriges mest attraktiva boendemiljöer med en blomstrande landsbygd.

7. Insatsområden, mål och urvalskriterier

En analys av genomfört SWOT-arbete i respektive kommun samt en analys av behov och utvecklingsmöjligheter för området i sin helhet har lett fram till de övergripande mål som redovisas nedan. De övergripande målen är skapade utifrån ett beaktande av målen i respektive kommuns översikts-/utvecklingsplan, regionala och nationella strategidokument samt Europa 2020. En sammantagen bedömning av ovan har skapat visionen för Dalälvarnas utvecklingsområde. Utöver de övergripande målen har vi valt att arbeta med de horisontella målen så att de aktivt genomsyrar utvecklingsstrategin och det arbete den utmynnar i. Behov och utvecklingsmöjligheter i området har visat att en optimal effekt av utvecklingen nås genom ett flerfondersalternativ. Främjandet av lokalt ledd utveckling genom exempelvis ökat entreprenörskap, skapande av nya och innovativa företag och initiera och främja nya idéer ska ske genom Regionala fonden. Tillföra kompetenser, erfarenhetsutbyte, nätverkande och stärka individers ställning på arbetsmarknaden för utvecklingsinsatser ska ske genom sociala fonden.

7.1 Övergripande mål för området

Mål 1: En konkurrenskraftig landsbygd genom kunskap och innovation

Bygger på en hållbar utveckling med innovation och kunskap som drivkraft. Dalälvarnas utvecklingsområde har ett välkänt varumärke på nationell nivå då naturen och landskapet utgör en resurs för såväl produktion som tjänster i besöksnäringen och stor potential för en innovativ utveckling finns. Vi vill verka för att förstärka potentialen för bland annat naturen som resurs och genom kunskap innovation och samarbete hitta mervärden som grundar sig på lokala, egna behov. Vi vill arbeta för att samarbete ska främja det innovativa utvecklingsarbetet med resultatet att landsbygden utvecklas. Det gäller främst de lokala resurser som anknyter till näringslivet, råvaror, naturresurser, naturen och miljön, kulturen och lokala traditioner som innovativa aktörer kan skapa specialiserade produkter och tjänster av. Samarbete och samverkan mellan de tre sektorerna är en nyckel för lokal utveckling för innovation och kunskap. Genom att arbeta utifrån underifrånperspektiv med leadermetoden som modell kan möjligheter för nya samarbeten som leder till innovation och kunskap uppnås. Metoden för samverkan och samarbete kan i sig utgöra ett innovativt angreppssätt som gör att Dalälvarnas utvecklingsområde nyttjar den utvecklingspotential som finns i området.

Mål 2: Högre ekonomisk tillväxt genom nya kompetenser

Bygger på samverkan och samarbete för hållbar utveckling. I Dalälvarnas utvecklingsområde finns en stark drivkraft och en lokal anda, en stolthet för där vi bor och verkar. Det civila samhället har en stark tradition. I området är en gemensam uppfattning att engagemangsnivån nu har nått sin kulmen och en oro finns över att engagemang utgår från några aktörer och oftast samma personer. Det är många gånger svårt att rekrytera nya människor till föreningar. Det behövs nya aktiviteter som ibland kan ligga utanför de traditionella aktiviteterna. Utmaningen är att involvera flera och att ta vara på samtliga aktörers engagemang för samhället. Viktigt är att involvera ungdomar, äldre och de som står utanför arbete. I många områden i Dalälvarnas utvecklingsområde tas ensamkommande barn och ungdomar emot. Barn och ungdomar som av olika anledningar inte kan leva och verka i hemlandet. Det är också viktigt att de inkluderas i lokala gemenskaper då engagemang leder till social inkludering och för att komma in på arbetsmarknaden. Genom att främja åtgärder inom föreningslivet ser vi möjligheten att öka sammanhållningen mellan olika kulturer och traditioner. Genom nya nätverk och samarbeten så skapar vi ett socialt nätverk och en social trygghet för alla på landsbygden vilket i sin tur leder till en hållbar tillväxt.

Mål 3 Starkt och hållbart näringsliv i mångfald

I Dalälvarnas utvecklingsområde är näringslivet bland annat inriktat på jord- eller skogsbruk, bygg-, tillverknings- och transportbranschen. Besöksnäringen är på framfart och har blivit en allt mer betydande bransch i området, även utanför de stora turistområdena i fjällen och kring Siljan. Andelen företag i tjänstenäringarna är fortfarande relativt låg, men de senaste trenderna visar att andelen ökar. Trots att de flesta företagen på landsbygden är små och endast har ett fåtal anställda utgör arbetstillfällena totalt sett en viktig del av sysselsättningen i området. Dalälvarnas utvecklingsområde ska verka för ett varierande näringsliv och initiera möjligheter att förädla och skapa verksamheter för att möta efterfrågan. Samarbete och samverkan kan vara en väg mot nya utvecklingsmöjligheter för att få stärka potentialen på marknaden. Lokal produktion är en näring som växer och trenden i samhället, är att en mer hållbar livsstil förespråkas, vilket gör att det finns stor potential för företag att växa. Besöksnäringen utgör en stor potential såväl på nationell som internationell nivå. En utmaning är att sprida aktiviteterna över året så att besöksnäringen får en större bredd under de perioder som inte är högsäsong. Potential för samarbeten och paketlösningar har initierats som med innovation och nytänkande gör att ny sysselsättning främjas och att den existerande behålls.

Mål 4 Livskraftig landsbygd för alla

En attraktiv och livskraftig landsbygd med lokala gemenskaper i byar och centrala orter har stor potential då landsbygd med närhet till

naturen bidrar till att skapa balans mellan arbete och en rik fritid. I Dalälvarnas utvecklingsområde finns många aktiva och hållbara byföreningar och lokala gemenskaper. Befolkningsutvecklingen på landsbygden har en negativ trend och för att motverka den måste föreningarnas och de lokala gemenskapernas ställning stärkas för att servicenivån på landsbygden ska behållas och utvecklas. En utveckling med beaktande av boende, sysselsättning och näringsliv krävs för att byar som boendemiljö ska vara livskraftiga och attraktiva platser att bo och verka i. Utmaningen är att de lokala gemenskaperna behöver stärkas för utveckling av byarna så att boendemöjligheter som attraherar inflyttning från andra orter sker. I takt med utvecklingen behöver byarna möta behov för småföretagare som driver verksamheten hemifrån och behovet av tjänster som hör till ett modernt hushåll. De lokala gemenskaperna har potential att skapa hållbara och miljömässiga lösningar. Samarbetet i området ska utvecklas så att alla inkluderas och att den hållbara tillväxten gynnar alla.

Horisontella mål

Övergripande horisontella mål för hela strategin	Indikatorer (kompletteras om strategin blir godkänd)
Jämställdhet	
Icke diskriminering och likabehandling	
Miljö och klimat	
Hållbar utveckling	

För att uppnå de horisontella målen ska Dalälvarnas utvecklingsområde fokusera på smarta, inkluderande och hållbara lösningar. Detta ska bidra till ökad innovation, nytänkande, kompetenshöjande, främja ny och utvecklad företagsamhet, gynna klimatet genom minskad miljöbelastning,

De horisontella målen ska behandlas som en del av projektets ryggrad och ska behandlas i projektbeskrivningen. Den potentiella projektägaren kommer att vägledas i hur de ska förhålla sig till de horisontella målen med hjälp av utbildning och checklistor för att se om de själva beaktar de horisontella målen. Syftet med att beakta de horisontella målen redan i projektbeskrivningen är att vår erfarenhet har gett oss att det underlättar att styra projekt mot horisontella mål om de från början är en aktiv del i projektbeskrivningen. Vi ser att om vi har en tydlig målbild så kan vi också skapa tydliga och mätbara indikatorer som gör att de horisontella målen blir lättare att utvärdera och efterleva.²⁰ Visionen är att se de horisontella målen som en nödvändighet för att uppnå tillväxt. Vårt tillvägagångssätt är ett försök att skapa det förhållningssättet i samtliga led, det vill säga LAG, kansli, projektägare och samarbetspartners.

²⁰ Är horisontella kriterier viktiga?, Eller konsten att styra utifrån horisontella kriterier, Matilda Ardenfors, Marcus Holmström och Ingrid Rydell, Ramböll Management Consulting 2013.

7.2 Insatsområden

Av utmaningarna som framkommit genom SWOT-analysen och som beskrivs under 4.2 om behov och åtgärdsinsatser som vi utmanas att ta oss an och medverka till att de genomförs skapar vi konkurrenskraft, starkt tillväxt, ökad sysselsättning, delaktighet för alla och ökad attraktionskraft för vårt område. Sammantaget genererar detta livskraftig landsbygdsutveckling för vårt område som är hållbart över tid.

Insatsområden nedan utgår från avsnitt 04.2 Behov och utvecklingsmöjligheterö. För att visa hur insatsområden är kopplade till respektive övergripande mål så har vi valt att beskriva detta enligt 7.2.1 ó 7.2.4.

Insatsområde 1	Kommunikationer och infrastruktur
Insatsområde 2	Aktiviteter och service för lokal utveckling
Insatsområde 3	Arbetsmarknad och näringslivets utveckling
Insatsområde 4	Skog och mark som resurs för ett hållbart och innovativt näringsliv
Insatsområde 5	Energi, klimat och miljö
Insatsområde 6	Befolkningsutveckling
Insatsområde 7	Engagemang för samarbete och samverkan
Insatsområde 8	Integration
Insatsområde 9	Besöksnäringen
Insatsområde 10	Fiske
Insatsområde 11	Samarbete i trepartnerskapet

7.2.1 Följande insatsområden är kopplade till övergripande öMål 1 En konkurrenskraftig landsbygd genom kunskap och innovationö

Insatsområde	Insatser för att målet ska uppnås	Horisontella mål som berörs
Kommunikationer och infrastruktur	Förbättra för persontransporter, förbättra för nyttjande av kollektivtrafik, alternativa drivmedel, bredbandsutbyggnad, utbyggnad	Hållbar utveckling, Miljö och Klimat

	fritidsaktiviteter/områden	
Aktiviteter och service för lokal utveckling	Minimera effekter av neddragningar av kommersiell service. Stimulera nya aktörer att ta över traditionellt utförd service. Skapa nya innovativa mötesplatser.	Hållbar utveckling
Arbetsmarknad och näringslivets utveckling	Microstöd för utveckling av nya innovativa företagsidéer. Paketera besöksutbud och aktiviteter. Marknadsföringsinsatser, stimulera generationsväxling	Hållbar utveckling
Skog och mark som resurs för ett hållbart och innovativt näringsliv	Skapa alternativa energikällor och energismarta lösningar. Öka kvinnligt engagemang i traditionellt manliga näringar. Skapa förädlingspotentialer inom de gröna näringarna. Öka lokalproducerade livsmedel. Hitta nya och innovativa odlingsprodukter och marknader. Öka vindkraftsutbyggnaden.	Hållbar utveckling, Miljö och klimat, Jämställdhet
Energi, klimat och miljö	Skapa alternativa energikällor och energismarta lösningar. Utveckla restprodukter från skog och skogsindustrin, stimulera till innovativa energismarta lösningar, utveckla energiförsörjningsmöjligheter	Hållbar utveckling, Miljö och klimat, Icke-diskriminering och likabehandling, Jämställdhet
Befolkningsutveckling	Bredda och synliggöra behov av arbetskraft. Marknadsföring av området ó synliggöra vad vi har. Gynna inflyttning genom ökad attraktionskraft. Bredda utbud av natur- och kulturaktiviteter över hela året.	Hållbar utveckling
Engagemang och samarbete	Processarbete för samarbete, värdskap, attityder och samverkan. Stimulera erfarenhetsutbyte och nätverkande med orter med olikheter. Skapa nya och innovativa idrottsaktiviteter,	Hållbar utveckling, Icke-diskriminering och likabehandling
Integration	Stärka och utveckla föreningslivet. Tillvarata kompetenser och influenser från nyanlända.	Hållbar utveckling, Icke-diskriminering och

		likabehandling, Jämställdhet
Besöksnäringen	Skapa nya samt utveckla besöksaktiviteter till utbud över säsong. Stimulera lokalproduktionen av livsmedel för restaurang-affärsnäringen. Utveckla natur och kulturutbud. Marknadsföringsinsatser. Särskilda marknadsföringsinsatser mot europeiska marknaden. Utveckla och marknadsföra fisket. Paketering av utbud. Processarbete för samverkan.	Hållbar utveckling, Miljö och Klimat
Fiske	Skapa nya samarbetsformer. Skapa nya och innovativa nischer inom fisket.	Hållbar utveckling
Samarbete i trepartnerskap	Skapa nya och utvecklande modeller/metoder för samarbete och delaktighet i ett processarbete i ett trepartnerskap som blir hållbart över tid. Samarbete med primär och sekundärintressenter	Hållbar utveckling, Icke-diskriminering och likabehandling, Jämställdhet

7.2.2 Följande insatsområden är kopplade till övergripande öMål 2 Högre ekonomisk tillväxt genom nya kompetenserö

Insatsområde	Insatser för att målet ska uppnås	Horisontella mål som berörs
Kommunikationer och infrastruktur	Kompetensinsatser för att nyttja digital service. Kompetensinsatser för samarbete. Innovativa erfarenhetsutbyte och nätverksbildande.	Hållbar utveckling, Jämställdhet, Icke-diskriminering och likabehandling
Aktiviteter och service för lokal utveckling	Kompetensinsatser för att nyttja alternativa lösningar av kommersiell service. Erfarenhetsutbyte och nätverksbildande. Motverka exkludering i utvecklingsarbetet.	Jämställdhet, Icke-diskriminering och likabehandling, Hållbar utveckling
Arbetsmarknad och näringslivets utveckling	Kompetensinsatser för ökad samverkan mellan företagen. Processarbete som skapar samarbete. Kompetensinsatser för prissättning,	Hållbar utveckling

	marknadsföring och paketering. Kompetensinsatser för generationsväxling. Erfarenhetsutbyte och nätverksbildande.	
Skog och mark som resurs för ett hållbart och innovativt näringsliv	Kompetensinsatser för att kvinnor involveras i gröna näringar. Kompetensinsatser för förädling inom skog och mark. Främja och stödja nya och innovativa idéer. Stödja och stimulera att pröva och utveckla nya idéer för gröna näringen och livsmedelsproduktion. Kompetensinsatser för inkludering av nyanlända i de gröna näringarna och livsmedelsproduktion. Erfarenhetsutbyte och nätverkande för smarta lösningar inom energi, klimat och miljö.	Hållbar utveckling, Miljö och Klimat, Icke-diskriminering och likabehandling, Jämställdhet
Energi, klimat och miljö	Kompetensinsatser för alternativa energilösningar, samverkan, erfarenhetsutbyte och nätverksbildande	Hållbar utveckling, Klimat och miljö, Icke-diskriminering och likabehandling, Jämställdhet
Befolkningsutveckling	Processarbete för att hitta metoder för samarbete mellan de tre sektorerna. Kompetenstillförsel om värdet av allas inkludering. Erfarenhetsutbyte och nätverkande för utveckling och innovation som stimulerar inflyttning.	Hållbar utveckling, Icke-diskriminering och likabehandling, Jämställdhet
Engagemang och samarbete	Processarbete för att hitta metod för samarbete, värdskap, attityder och samverkan. Erfarenhetsutbyte för att se att olikheter kan vara idé- och stimulansfaktor för utveckling. Stimulera och utbilda för att våga pröva, tillföra och bredda det egna området med nya insatser. Utbilda i folkhälsans värde för en samhällsutveckling som är hållbar över tid	Hållbar utveckling, Icke-diskriminering och likabehandling, Jämställdhet
Integration	Processarbete om nyanländas värde och tillskott för utvecklingsarbetet. Kompetenstillförsel att tillvarata	Hållbar utveckling, Icke-diskriminering

	nyanländas kompetenser och kunnande.	och likabehandling, Jämställdhet
Besöksnäringen	Kompetenstillförsel för paketering och prissättning. Marknadsföringsinsatser. Processarbete för samarbete. Erfarenhetsutbyte. Kompetensinsatser för att utveckla och initiera nya och innovativa besöksutbud hållbara över säsong och år.	Hållbar utveckling, Miljö och klimat
Fiske	Utbildning inom fisket och dess utvecklingspotential. Processarbete för samarbete	Hållbar utveckling, Icke-diskriminering och likabehandling, Jämställdhet
Samarbete i trepartnerskap	Processarbete för innovativt samarbete. Utbildning av ambassadörer som kan vägleda i hållbara samarbeten.	Hållbar utveckling, Icke-diskriminering och likabehandling, Jämställdhet

7.2.3 Följande insatsområden är kopplade till övergripande öMål 3 Starkt och hållbart näringsliv i mångfaldö

Insatsområde	Insatser för att målet ska uppnås	Horisontella mål som berörs
Kommunikationer och infrastruktur	Utbyggt bredband. Utbyggnad av natur och fritidsaktiviteter	Hållbar utveckling
Aktiviteter och service för lokal utveckling	Stimulera näringsaktörer att utöka med insatser/uppgifter som traditionellt utförs av offentlig sektor. Företag/servicenärningar breddar utbudet så att innovativa mötesplatser skapas.	Hållbar utveckling
Arbetsmarknad och näringslivets utveckling	Stimulera företag att leva vidare genom generationsskifte. Paketering av utbud. Microstöd för utveckling av företagsidéer. Stimulera samarbete mellan näringsliv och skola.	Icke-diskriminering och likabehandling, Jämställdhet och Hållbar utveckling
Skog och mark som	Förädlingspotential inom gröna	Hållbar

resurs för ett hållbart och innovativt näringsliv	näringsen. Miljösmart utveckling av restprodukter från gröna näringsen. Nya och innovativa idéer inom gröna näringsen och livsmedelsproduktion. Flera kvinnor inom gröna näringsen. Stimulera samarbete. Innovativa lösningar för miljösmart energi.	utveckling, Miljö och Klimat, Icke-diskriminering och likabehandling, Jämställdhet
Energi, klimat och miljö	Stimulera till innovativa energilösningar, Stimulera samarbete	Hållbar utveckling, Miljö och Klimat, Icke-diskriminering och likabehandling, Jämställdhet
Befolkningsutveckling	Ökat samarbete mellan partnerskapets tre sektorer. Öka attraktionskraften för området. Bättre synliggöra arbetskraftsbehovet för hela området för nuvarande och kommande arbetskraftsbehov.	Hållbar utveckling, Icke-diskriminering och likabehandling, Jämställdhet
Engagemang och samarbete	Bättre samarbete. Stimulera och utveckla lokalbefolkningens engagemang för att åstadkomma utveckling. Stimulera och stärka lokala näringslivet att bredda sin verksamhet. Erfarenhetsutbyte.	Hållbar utveckling, Icke-diskriminering och likabehandling, Jämställdhet
Integration	Skapa ett mer inkluderande samhälle lokalt och för hela området. Stärka samarbetet med nyanlända. Tillvarata och utveckla nyanländas kunskaper och utvecklingsidéer.	Hållbar utveckling, Icke-diskriminering och likabehandling, Jämställdhet
Besöksnäringen	Utveckla lokalproducerade livsmedel. Skapa ny och innovativ livsmedelsproduktion som kompletterar besöksnäringen. Öka samverkan mellan näringsidkarna. Öka utbudet över säsong.	Hållbar utveckling, Miljö och Klimat, Icke-diskriminering och likabehandling, Jämställdhet
Fiske	Bättre och ökade kompetenser för utveckling av fisket och dess näringsen som ett komplement till besöksnäringen. Öka nyttjandet av våra sjöar och vattendrag.	Hållbar utveckling, Miljö och klimat

Samarbete i trepartnerskap	Öka samarbete både lokalt och över områdes- och landsgränser. Ambassadörer kan utveckla och stimulera hållbart samarbete över tid. Erfarenhetsutbyte.	Hållbar utveckling, Icke-diskriminering och likabehandling, Jämställdhet
----------------------------	---	--

7.2.4 Följande insatsområden är kopplade till övergripande öMål 4 Livskraftig landsbygd för alla

Insatsområde	Insatser för att målet ska uppnås	Horisontella mål som berörs
Kommunikationer och infrastruktur	Samarbete för att inkludera alla i utvecklingsarbetet. Fritidsaktiviteter, leder och områden tillgängliga för alla.	Icke-diskriminering och likabehandling, Jämställdhet
Aktiviteter och service för lokal utveckling	Insikt om allas delaktighet skapar utveckling. Mötesplatser som inbjuder och inkluderar alla.	Icke-diskriminering och likabehandling, Jämställdhet
Arbetsmarknad och näringslivets utveckling	Öka samarbetet mellan ungdomar och skola. Stimulera ungdomar i företagsamhet. Öppna arbetsmarknaden för flera som är långt utanför denna.	Icke-diskriminering och likabehandling, Jämställdhet
Skog och mark som resurs för ett hållbart och innovativt näringsliv	Öka samarbetet, involvera nyanlända och personer utanför arbetsmarknaden i utvecklingen inom gröna näringar.	Miljö och Klimat, Jämställdhet, Icke-diskriminering och likabehandling, Hållbar utveckling
Energi, klimat och miljö	Inkludera alla i utvecklingsarbetet, processarbete för samarbete, erfarenhetsutbyte	Miljö och Klimat, Jämställdhet, Icke-diskriminering och likabehandling, Hållbar utveckling

Befolkningsutveckling	Skapa attraktivare och bredare arbetsutbud. Tydlig och framförhållande arbetskraftsbehov	Hållbar utveckling
Engagemang och samarbete	Inkludera alla i utvecklingsarbetet. Processarbete för samarbete, värdskap och attityder- Nya och specifika grenar inom idrottsutbudet. Erfarenhetsutbyte	Hållbar utveckling
Integration	Toleranta samhällen som inkluderar alla. Främja delaktighet för nyanlända. Tillvarata nyanländas kunskap och idéer.	Hållbar utveckling, Icke-diskriminering och likabehandling, Jämställdhet
Besöksnäringen	Paketera. Sprida utbud över året. Nya och innovativa näringar och samverkan.	Hållbar utveckling
Fiske	Bevara och utveckla fisket	Hållbar utveckling
Samarbete i trepartnerskap	Skapa delaktighet	Hållbar utveckling, Icke-diskriminering och likabehandling, Jämställdhet

7.3 Handlingsplan

Dalälvarnas utvecklingsområde fångar upp lokala initiativ och stödjer processen från idé till avslutat projekt. LAG och verksamhetskontor arbetar aktivt för att informera, inspirera och stödja projektidéer. Verksamheten ska arbeta med kontinuerlig utvärdering för att förvalta resultat och utveckla verksamheten. Tydliga utlysningar kommer att genomföras för de olika insatsområdena. Dalälvarnas utvecklingsområde kommer att stödja projekt, skapa och genomföra egna projekt, möjliggöra kompetensutveckling och delta i nätverk. Skapa samarbeten på olika nivåer och med olika aktörer. Dalälvarnas utvecklingsområde kommer att skapa och underlätta för lokala, nationella och internationella utbyten för projektgrupper, LAG och verksamhetskontor som är kopplade till insatsområdena.

Insatsområde 1 Kommunikationer och infrastruktur

Målgrupp	Fonder	Aktiviteter
Individer, företag och föreningar, lokala och regionala aktörer,	Landsbygdsfonden Regionala fonden Sociala fonden	Stödja till och underlätta en flexiblere rörlighet genom innovativa bilpooler och innovativa samåkningsprojekt Utveckla samarbete, erfarenhetsutbyte, nätverkande. Kompetensutveckla för innovativa kommunikationer. Utveckling av fritidsaktiviteter/områden. Bredbandsutbyggnad Kompetenstillförel

Insatsområde 2 Aktiviteter och service för lokal utveckling

Målgrupp	Fonder	Aktiviteter
Företag, föreningar, individer, lokala och regionala aktörer, aktörer på nationell och internationell nivå	Landsbygdsfonden, Regionala fonden, Sociala fonden	Kompetenstillförel Skapa innovativa mötesplatser Minimera negativa effekter av neddragen kommersiell service Samarbete, erfarenhetsutbyte och nätverkande Företags/servicenärningar breddar utbudet Processarbete för inkludering av alla i utvecklingsarbetet.

Insatsområde 3 Arbetsmarknad och näringslivets utveckling

Målgrupp	Fonder	Aktiviteter
Företag, föreningar, individer, lokala och regionala aktörer	Landsbygdsfonden, Regionala fonden, Sociala fonden	Utveckling av innovativa företagsidéer Skapa och utveckla paketering av besöksutbud och aktiviteter Marknadsföring Bättre prissättning Kompetenstillförelse Samarbete, erfarenhetsutbyte och nätverksbildande Generationsväxling Stimulera samarbete näringsliv och skola Stimulera ungdomar i företagsamhet Alla får del av arbetsmarknaden

Insatsområde 4 Skog och mark som resurs för ett hållbart och innovativt näringsliv

Målgrupp	Fonder	Aktiviteter
Företag, föreningar, individer, lokala och regionala aktörer, nationella och internationella aktörer	Landsbygdsfonden, Regionala fonden, Sociala fonden	Skapa energismarta lösningar Öka kvinnligt engagemang och deltagande Skapa förädlingspotentialer Öka lokalproducerade livsmedel Nya och innovativa odlingsprodukter och marknader Öka vindkraftsutbyggnaden Kompetenstillförelse Nya och innovativa företagsidéer

		Utveckla gröna närings Samarbete, erfarenhetsutbyte och nätverkande
--	--	---

Insatsområde 5 Energi, klimat och miljö

Målgrupp	Fonder	Aktiviteter
Företag, föreningar, individer, lokala och regionala aktörer, nationella och internationella aktörer	Landsbygdsfonden, Regionala fonden, Sociala fonden	Utveckla alernativa energikällor Nyttja restprodukter från skog- och skogsindustrin Stimulera innovativa energismarta lösningar Kompetenstillförsel Samarbete, erfarenhetsutbyte och nätverkande

Insatsområde 6 Befolkningsutveckling

Målgrupp	Fonder	Aktiviteter
Företag, föreningar, individer, lokala och regionala aktörer	Landsbygdsfonden, Regionala fonden, Sociala fonden	Tydligt och med framförhållning synliggöra arbetskraftsbehov både lokalt och för hela området Marknadsföringsinsatser Öka attraktionskraften genom breddat utbud av natur- och kulturaktiviteter Processarbete för att hitta metod för samarbete mellan sektorerna Kompetenstillförsel för värdet av allas inkludering Erfarenhetsutbyte och nätverkande

Insatsområde 7 Engagemang för samarbete och samverkan

Målgrupp	Fonder	Aktiviteter
Företag, föreningar, individer, lokala och regionala aktörer, nationella och internationella aktörer	Landsbygdsfonden, Regionala fonden, Sociala fonden	Processarbete för samarbete, attityder, värdskap och samverkan Erfarenhetsutbyte Aktiviteter för folkhälsa Stimulera och bredda näringsutbudet Skapa innovativa idrottsaktiviteter Stimulera lokalbefolkningens engagemang Stimulera och stärka det lokala näringslivet att bredda sin verksamhet Inkludera alla i utvecklingsarbetet

Insatsområde 8 Integration

Målgrupp	Fonder	Aktiviteter
Företag, föreningar, individer, lokala och regionala aktörer	Landsbygdsfonden, Sociala fonden	Processarbete för nyanländas värde och tillskott för utvecklingsarbete Kompetenstillförelse Stärka och utveckla föreningslivet Skapa ett inkluderande och integrerande samhälle lokalt och för hela området Tillvarata och utveckla nyanländas kunskaper och idéer

Insatsområde 9 Besöksnäringen

Målgrupp	Fonder	Aktiviteter
Företag, föreningar, individer, lokala och regionala aktörer, nationella och internationella aktörer	Landsbygdsfonden Regionala fonden Sociala fonden	Skapa nya och utveckla besöksaktiviteter även över säsong Stimulera lokalproduktion för restaurang och affärsnäringen Utveckla natur- och kulturutbud Marknadsföringsinsatser även mot europeiska marknaden Utveckla och marknadsföra fisket Paketering av utbud Processarbete för samverkan, erfarenhetsutbyte och nätverkande Kompetenstillförelse för paketering, prissättning och marknadsföring Initiera till ny och innovativ livsmedelsproduktion som kompletterar besöksnäringen Öka samverkan mellan näringsidkarna

Insatsområde 10 Fiske

Målgrupp	Fonder	Aktiviteter
Företag, föreningar, individer, lokala och regionala aktörer, nationella och internationella aktörer	Landsbygdsfonden Regionala fonden Sociala fonden	Skapa nya samarbetsformer Skapa nya och innovativa nischer inom fisket Kompetenstillförelse för utveckling av fisket och dess näringar Öka nyttjandet av våra

		sjöar och vattendrag Processarbete för samarbete, erfarenhetsutbyte och nätverkande Skapa fiskemöjligheter för barn och funktionshindrade
--	--	--

Insatsområde 11 Samarbete i trepartnerskapet

Målgrupp	Fonder	Aktiviteter
Företag, föreningar, individer, lokala och regionala aktörer, nationella och internationella aktörer	Landsbygdsfonden Regionala fonden Sociala fonden	Skapa nya och utvecklande modeller/metoder för samarbete i ett processarbete Samarbete med primär- och sekundärintressenter Öka samarbete lokalt och över områdes- och landsgränser Utbilda ambassadörer som kan utveckla och stimulera hållbart samarbete över tid Samarbete, erfarenhetsutbyte och nätverksbildande för att skapa delaktighet

7.4 Urvalsprocess

Bygger på erfarenheter från föregående programperiod. Vi kommer att fokusera på kompetenskrav och engagemang för LAG för tydlig beslutsmotivering och hållbarhet över tid för projekten. LAG ska förbereda och offentliggöra inbjudningar att lämna förslag eller ett förfarande för att kontinuerligt lämna in projekt och även fastställa urvalskriterier. LAG ska ta emot och bedöma ansökningar om stöd.

Urval av projekt

För att projekt ska godkännas ska det följa den strategi som gäller för området. Insatser inom ramen för LAGs strategi ska prioriteras med ledning av de generella kriterierna för insatser som är framtagna med utgångspunkt i Europa 2020. Insatser som har betydelse för ungdomar, kvinnor och minoritetsgrupper ska prioriteras såväl som insatser som medverkar till att stärka konkurrenskraften för näringslivet på landsbygden och ge ökad tillväxt och sysselsättning. I enlighet med art 34 i EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING (EU) nr 1303/2013 ska LAG Införa ett icke-diskriminerande och öppet urvalsförfarande och objektiva kriterier för urval av insatser, som inte leder till intressekonflikter, som säkerställer att minst 50 % av rösterna i urvalsbesluten avges av parter som inte är offentliga myndigheter och som gör det möjligt att genomföra urval med ett skriftligt förfarande. LAG ska även säkra överensstämmelsen med den lokalt ledda utvecklingsstrategin vid urvalet av insatser genom att prioritera dessa insatser efter hur väl de bidrar till att uppnå målen för strategin.

Generella kriterier

Vid urval av projekt ges de insatser som uppfyller fler kriterier ur den lokala utvecklingsstrategin högre prioritet än de som uppfyller färre. Beslutsunderlaget dokumenteras skriftligen enligt de grundförutsättningar som anges nedan.

Komplementaritet, synergieffekter och samstämmighet

Samspelet med andra åtgärder inom landsbygdsprogrammet och andra EU program ska beaktas. Exempelvis insatser som senare ska följas upp med andra insatser inom annan åtgärd i landsbygdsprogrammet som tillsammans ger stora synergieffekter och god måluppfyllelse för flera åtgärder. Samstämmighet och eventuella målkonflikter med andra åtgärder i programmet såväl som andra offentliga åtgärder ska bedömas och uppmärksammas vid insatser.

Genomförandekapacitet

En bedömning av den administrativa kapaciteten, redovisningskompetensen, projektorganisationen, projektledning etc ska göras för att bidra till effektivt genomförande- Kompetensutvecklingsinsatser ska tillföras vid behov. Rimliga resurser för administration av projektet ska vara avsatta i budgeten.

Spridning

Förutsättningarna för spridning av insatsens resultat och erfarenheter ska bedömas.

Kostnadseffektivitet

Insatserna ska vara kostnadseffektiva för bästa möjliga resultat till lägsta möjliga kostnad. Budgetens kostnader ska vara specificerade, väl genomarbetade och realistiska. För en realistisk kostnadsbedömning kan extern specialistkompetens erfordras.

Innovation

I de fall stöd lämnas i projektform ska de insatser som är innovativa eller har innovativa inslag prioriteras framför mer beprövade och traditionella verksamheter. Driftstöd till befintlig och etablerad verksamhet ska i ovanstående fall inte utgå, utan stöden ska primärt användas för att finansiera verksamheter under planerings- och uppbyggnadsfasen.

Långsiktighet

Insatser, som efter avslutad uppbyggnadsperiod med hjälp av programmet, bedöms ha nått sådan stabilitet och styrka att det kan fortleva med egna finansiella resurser ska prioriteras. Detta kriterium behöver dock inte gälla för insatser av allmännyttig karaktär.

Jämställdhet och icke- diskriminering

Vid bedömning av insatser bör hänsyn tas till att programmet ska främja jämställdhet mellan kvinnor och män. Vidare ska säkerställas att all diskriminering på grund av kön, ras, etniskt ursprung, religion och övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning förhindras. Detta kriterium måste vara uppfyllt för att insatsen ska beviljas stöd.

På vilket sätt säkerställer vi kravet på att förhålla oss till de horisontella kriterierna?

Syftet med att arbeta med horisontella mål är att skapa medvetenhet i sin helhet. LAG ska börja med att uppmärksamma och utbilda sig i de horisontella målen redan innan ansökan om projekt kommit in. Det behövs informationsinsatser till presumtiva projektägare och andra samarbetspartners innan ansökan om projekt lämnas in. Detta för att inte kunskap och medvetenhet om de horisontella målen ska ske enbart inom verksamheten. Den presumtiva projektägaren måste få vägledning redan i ansökningsförfarandet så att den lokala utvecklingsstrategins verkan får bästa möjliga genomslagskraft.

Referensgrupp med specialistkompetens

För projekt inom regionala och sociala fonder bildas en separat referensgrupp med fondspecifik kunskap. De har till uppgift att göra en skriftlig bedömning och fungerar som stöd vid LAGs bedömning av projekt 7.5 Mål och urvalskriterier

Insatsområde 1 Kommunikationer och infrastruktur

Fond	Mål	Indikator	Målvärde
EJFLU	Bidra till nytänkande och lokal utveckling/persontransport	Antal samåkningslösningar	
		Antal nyskapade pendlarparkeringar	
		Antal utvecklade pendlarparkeringar	
	Alternativa drivmedel	Antal eltankstolpar	
	Bidra till utbyggnad av bredband Utbyggnad bredband	Antal nya bredbandsföreningar	
	Utvecklade leder/områden för fritidsaktiviteter	Antal områden/leder	
ERUF	Skapa tillväxt och utveckling inom insatsområdet	Antal nya arbetstillfällen (helår)	
		Antal utvecklade arbetstillfällen	
		Antal nya företag	
		Antal microstöd för innovativa idéer	
		Antal tekniska stöd	
ESF	Kompetensinsatser för att kunna nyttja digital service	Antal utbildningar	
		Antal personer i utbildning	
		Antal nationella erfarenhetsutbyten/nätverk	
		Antalet internationella erfarenhetsutbyten nätverk	
		Antal lokala erfarenhetsutbyten/nätverk	
	Processarbete för samarbete	Antal utbildningar för samarbete	
		Antal deltagare i	

		utbildning	
--	--	------------	--

Insatsområde 2 Aktiviteter och service för lokal utveckling

Fond	Mål	Indikator	Målvärde
EJFLU	Nya aktörer och lösningar vid neddragen kommersiell service	Antal arbetstillfällen helår	
		Antal utvecklade arbetstillfällen	
		Antal nya lösningar	
	Bredda utbudet av kommersiell service	Antal breddade utbud	
	Innovativa inkluderande möteplatser	Antal innovativa mötesplatser som inkluderar alla	
ERUF	Nya och utvecklade aktörer inom kommersiell service	Antal nya arbetstillfällen (helår)	
		Antal utvecklade arbetstillfällen	
		Antal nya företag	
		Antal microstöd för innovativa idéer	
	Antal tekniska stöd		
	Bredda utbudet genom micro- och tekniskt stöd	Antal stöd	
ESF	Utbildning för att nyttja nya lösningar inom kommersiell service	Antal utbildningar	
		Antal personer i utbildning	
		Antal nationella erfarenhetsutbyten/nätverk	
		Antalet internationella erfarenhetsutbyten nätverk	
		Antal lokala erfarenhetsutbyten/nätverk	
	Processarbete för att motverka exkludering	Antal utbildningar	
		Antal deltagare i utbildning	
	Skapa nätverk/erfarenhetsutbyte	Antal nationella nätverk/erfarenhetsutbyten	
Antal internationella			

		nätverk/erfarenhetsutbyten	
--	--	----------------------------	--

Insatsområde 3 Arbetsmarknad och näringslivets utveckling

Fond	Mål	Indikator	Målvärde
EJFLU	Utveckla innovativa företagsidéer	Antal nya företag	
		Antal nya arbetstillfällen	
		Antal utvecklade arbetstillfällen	
	Paketera besöksutbud	Antal genomförda paketeringar	
	Utveckla marknadsföringsinsatser	Antal genomförda marknadsföringsinsatser	
	Skapa generationsväxling	Antal påbörjade generationsväxlingar	
	Skapa samarbete näringsliv och skola	Antal samarbeten	
ERUF	Stimulera ung företagsamhet	Antal ungdomar	
	Skapa generationsväxling	Antal påbörjade generationsväxlingar	
	Stimulera ung företagsamhet	Antal microstöd	
	Stimulera företagstillväxt	Antal nya arbetstillfällen? Antal nya företag	
Stimulera samarbete näringsliv och skola	Antal samarbeten		
ESF	Utbilda i marknadsföring	Antal utbildningar	
		Antal personer i utbildning	
	Utbilda i prissättning	Antal utbildningar	
		Antal personer i utbildning	
	Utbilda i samarbete/samverkan	Antal utbildningar	
		Antal personer i utbildning	
Öka inkludering på arbetsmarknaden	Antal personer		

Insatsområde 4 Skog och mark som resurs för ett hållbart och innovativt näringsliv

Fond	Mål	Indikator	Målvärde
EJFLU	Skapa energismarta lösningar	Antal energismarta lösningar	
	Skapa alternativa energikällor	Antal alternativa energikällor	
	Öka kvinnligt deltagande i manliga näringar	Antal kvinnor	
	Skapa förädlingspotentialer inom gröna näringar	Antal förädlingspotentialer	
	Öka lokalproducerade livsmedel	Antal livsmedel	
	Nya och innovativa odlingsprodukter och marknader	Antal nya produkter	
		Antal nya marknader	
Öka vindkraftsutbyggnad	Antal påbörjad vindkraftsutbyggnad		
ERUF	Skapa förädlingspotentialer genom microstöd	Antal nya förädlingspotentialer	
	Skapa nya och innovativa näringar för nya odlingsprodukter genom microstöd och tekniskt stöd	Antal stöd	
	Nya och innovativa företagsidéer inom gröna näringar genom midrostöd och tekniskt stöd	Antal idéer som får stöd	
ESF	Utbilda för samarbete inom insatsområdet	Antal utbildningar	
		Antal personer i utbildning	
	Öka kvinnligt deltagande erfarenhetsutbyten och nätverk	Antal kvinnor	
	Öka erfarenhetsutbyte och nätverk nationellt och internationellt	Antalet internationella erfarenhetsutbyten nätverk	
		Antal nationella erfarenhetsutbyten och nätverks	
	Öka erfarenhetsutbyte mellan regionala och lokala aktörer	Antal nätverk	

Insatsområde 5 Energi, klimat och miljö

Fond	Mål	Indikator	Målvärde
EJFLU	Utveckla alternativa energikällor	Antal alternativa energikällor	
	Nyttja restprodukter från skog och skogsindustri	Antal nya lösningar	
	Innovativa energismarta lösningar	Antal lösningar	
ERUF	Utveckla alternativa energikällor genom microstöd eller tekniskt stöd	Antal stöd	
	Utveckla idéer om nyttjande av restprodukter genom micro- och tekniskt stöd	Antal stöd	
	Stimulera innovativa energismarta lösningar	Antal innovativa lösningar	
ESF	Utbilda för smartare energi-, klimat- och miljölösningar och användandet?	Antal utbildningar	
		Antal personer i utbildning	
	Samverkan för erfarenhetsutbyte och nätverkande	Antal nationella erfarenhetsutbyten/nätverk	
		Antalet internationella erfarenhetsutbyten nätverk	
		Antal lokala erfarenhetsutbyten/nätverk	

Insatsområde 6 Befolkningsutveckling

Fond	Mål	Indikator	Målvärde
EJFLU	Tydliggöra arbetskraftsbehovet lokalt/hela området	Antal arbetstillfällen	
	Marknadsföring	Antal insatser	
	Bredda utbud natur- och kulturaktiviteter	Antal aktiviteter	

ERUF	Breda utbud av natur- och kulturnärings genom microstöd	Antal stöd	
ESF	Processarbete för att hitta metod för samarbete	Antal metoder/tillvägagångs sätt	
	Utbildning för medvetandegörande om värdet av allas inkludering	Antal utbildningar	
		Antal personer i utbildning	
	Erfarenhets- och nätverksbildande	Antal nätverk	

Insatsområde 7 Engagemang för samarbete och samverkan

Fond	Mål	Indikator	Målvärde
EJFLU	Processarbete för samarbete	Antal insatser	
	Aktiviteter för folkhälsa	Antal insatser	
	Skapa innovativa idrottsaktiviteter	Antal aktiviteter	
ERUF	Stärka det lokala näringslivet att bredda sin verksamhet genom micro- och tekniskt stöd	Antal stöd	
ESF	Utbildning för att utveckla lokalbefolkningens engagemang	Antal utbildningar	
		Antal personer i utbildning	
	Utbildning för att inkludera alla i utvecklingsarbetet	Antal utbildningar	
		Antal personer i utbildning	
	Erfarenhetsutbyte och nätverk	Antal lokala och regionala erfarenhetsutbyten/nätverk	
		Antal nationella erfarenhetsutbyten/nätverk	
		Antal internationella erfarenhetsutbyten/nätverk	

Insatsområde 8 Integration

Fond	Mål	Indikator	Målvärde
EJFLU	Inkludera nyanlända i utvecklingsarbetet	Antal personer	
	Inkludera nyanlända i föreningslivet	Antal personer	
	Tillvarata nyanländas kunnande och idéer	Antal nya utvecklingsmöjligheter	
ERUF	Tillvarata nyanländas kunnande och idéer för att skapa nya företag och arbetstillfällen	Antal nya arbetstillfällen (helår)	
		Antal utvecklade arbetstillfällen	
		Antal nya företag	
		Antal innovativa idéer	
ESF	Utbildningsinsatser för tillvaratagande av nyanländas värde för utvecklingsarbete	Antal utbildningar /insatser	
		Antal personer i utbildning	
	Utbildning för att inkludera alla	Antal utbildningar	
		Antal deltagare i utbildning	

Insatsområde 9 Besöksnäringen

Fond	Mål	Indikator	Målvärde
EJFLU	Skapa nya och utveckla besöksaktiviteter/även över säsong	Antal nya aktiviteter	
		Antal nya aktiviteter över säsong	
	Använda lokala livsmedel i restaurang- och affärsnäringen	Antal använda livsmedel	
	Utveckla natur- och kulturutbud	Antal nya utbud	
	Marknadsföring mot internationella marknaden	Antal genomförda insatser	

	Utveckla fisket som besöksnäring	Antal utbud	
	Paketering av utbud	Antal paketeringar	
	Öka samverkan mellan näringsidkarna	Antal nya samarbetsformer	
ERUF	Initiera ny och innovativ livsmedelsproduktion som komplement till besöksnäringen	Antal livsmedel	
		Antal nya samarbeten mellan företag	
ESF	Utbildning för paketering	Antal utbildningar	
		Antal personer i utbildning	
	Utbildning för prissättning	Antal utbildningar	
		Antal personer i utbildning	
	Utbildning för marknadsföring	Antal utbildningar	
		Antal personer i utbildning	
	Utbildning för samverkan, erfarenhetsutbyte och nätverkande	Antal deltagare i utbildning	
		Antal insatser lokalt	
		Antal insatser regionalt	
		Antal insatser nationell	
		Antal insatser internationellt	

Insatsområde 10 Fiske

Fond	Mål	Indikator	Målvärde
EJFLU	Skapa nya och innovativa nischer inom fisket.	Antal nischer	
	Skapa samarbetsformer inom och mellan näringarna	Antal nya samarbetsformer	
	Öka nyttjandet av sjöar och vattendrag	Antal nya nyttjandeområden	

	Skapa fiskemöjligheter för barn och funktionshindrade	Antal nya fiskemöjligheter	
ERUF	Nya näringar inom fisket	Antal nya arbetstillfällen (helår)	
		Antal utvecklade arbetstillfällen	
		Antal nya företag	
	Innovativa nischer inom fisket	Antal arbetstillfällen	
		Antal företag	
		Antal micro- och tekniskt stöd för innovativa idéer	
ESF	Kompetenstillförsel för utveckling av fisket	Antal utbildningar	
		Antal personer i utbildning	
	Erfarenhetsutbyte och nätverkande	Antal nationella erfarenhetsutbyten/nätverk	
		Antalet internationella erfarenhetsutbyten nätverk	
		Antal lokala erfarenhetsutbyten/nätverk	

Insatsområde 11 Samarbete i trepartnerskapet

Fond	Mål	Indikator	Målvärde
EJFLU	Skapa nya och innovativa metoder för samarbete	Antal metoder	
	Samarbete mellan primär- och sekundärintressenter	Antal nya samarbeten	
	Skapa erfarenhetsutbyten och nätverk på nationell och internationell nivå kopplat till övriga insatsområden	Antal nationella erfarenhetsutbyten och nätverk	

		Antal internationella erfarenhetsutbyten och nätverk	
	Skapa erfarenhetsutbyte och nätverk på lokal nivå i trepartssamverkan	Antal skapade samarbeten	
ESF	Utbilda i nya metoder för samarbete	Antal utbildningar	
		Antal personer i utbildning	
	Utbilda ambassadörer som kan utveckla hållbar samarbete över tid	Antal utbildningar	
		Antal personer	
	Utbildning i samarbete, erfarenhetsutbyte och nätverksbildande för allas inkludering	Antal utbildningar	
		Antal deltagare i utbildning	

I avsnitt 7.5 Mål- och urvalskriterier har vi beskrivit mål och indikatorer som berör och återfinns i flera insatsområden. Detta gäller i synnerhet inom samverkan, erfarenhetsutbyte och nätverkande. Dessa insatser kommer vi att hitta samverkansformer för så att en och samma insats kan ge effekter för flera insatsområden.

8. Finansieringsplan

Strategin kompletteras med finansieringsplan om den blir godkänd

9. Organisation

Dalälvarnas utvecklingsområde arbetar efter en tydlig struktur av arbetsområdet, har ansvar enligt delegationsordning och arbetsbeskrivningar för LAG och verksamhetskontor. LAG ska ansvara för strategins genomförande och verksamhetskontoret bereder material så att LAG kan fatta väl grundade beslut.

9.1 Administrativ kapacitet och verksamhetskontorets arbete (drift)

LAG har arbetsgivaransvar, ekonomiskt ansvar och det huvudsakliga strategiska ansvaret för verksamheten. Ansvaret fördelas genom styrdokument. För verksamhetskontoret finns en verksamhetsbeskrivning, rutinbeskrivningar och arbetsbeskrivningar för att säkerställa att verksamheten kvalitetssäkras. Verksamhetskontoret ansvarar för organisationsutvecklingen, ekonomi, projekt och uppföljning. Ansvar för samarbeten som behövs för kvalitetssäkring och för att driva verksamheten framåt görs och skapas av verksamhetskontoret enligt rutinbeskrivning. Verksamhetskontoret ansvarar för informationsinsatser och kompetensutveckling.

Personalen på verksamhetskontoret är anställda av LAG och ska bestå av tre heltidsanställda beroende på budgetens storlek. En verksamhetsledare, projektsamordnare och en administratör. Personalens kompetens ska stärkas genom satsning på kompetensutveckling för att säkerställa kvalitet och effektivitet för verksamheten. Viktigt är att säkerställa att verksamhetskontoret har den kompetens och erfarenhet som krävs för uppgiften. Beslut om nyanställning fattas av LAG. Verksamhetsledaren ansvarar för personal och rekryteringsprocesser. Verksamhetsledaren informerar LAG om hur de olika projekten utvecklas så att uppsatta mål nås, både för de enskilda projekten och för programmet i sin helhet. I verksamhetsledarens arbete ligger mycket kontaktskapande aktiviteter för att sprida information och inspirera människor att arbeta med lokalt ledd utveckling genom leadermetoden. Genom en tät och nära kontakt med projekten får verksamhetsledaren en god uppfattning om hur projekten framskrider och om det behövs extra insatser och stöd. Verksamhetsledarens roll handlar också om att skapa synergieffekter mellan pågående projekt. Det ger en bild av om ytterligare insatser behövs och om LAG behöver göra särskilda insatser för att nå målen i strategin. Verksamhetsledaren ska initiera och genomföra utbildningar för att säkerställa projektens genomförande. Vid marknadsföring ska verksamhetsledaren ha ett direkt samarbete med LAG-ledamot som representerar varje kommun för information om marknadsföring i den egna kommunen. Verksamhetsledaren har ett delegerat arbetsgivaransvar där kompetens inom arbetsrätt och arbetsmiljö krävs för verksamhetskontorets genomförandekapacitet. Kompetens krävs för att kunna göra en grundlig riskanalys av verksamheten samt insyn i relevant lagstiftning krävs. Syftet är att skapa en god service och kvalitet för säkerhet för presumtiva projektägare och finansiärer så att offentliga medel används på ett ändamålsenligt och ansvarsfullt sätt. Under våren 2015 skapas en behovsanalys för att säkerställa kompetenskrav, förslag till arbetsbeskrivningar för anställda, styrdokument för delegation och arbetsgivaransvar, attesträtter samt rutiner för personalens kompetensutveckling med mera.

Dalälvarnas utvecklingsområde har genom sin storlek ett behov av en bemanning på tre personer för att kunna genomföra informationsinsatser, utbildningar, marknadsföring, leverera en hög kvalitet gentemot projektägare och skapa en hög måloppfyllelse och efterlevnad av den lokala utvecklingsstrategin. I inledningskedet behövs tid och resurser läggas för att informera och utbilda om respektive

insatsområde i samspel med aktuella samarbetspartners för att säkerställa innovationspotentialen i projektansökningar.

9.2 Partnerskapet och föreningen

Kärnintressenterna som utgörs av trepartnerskapet där samhällets tre sektorer privat, offentlig och ideell medverkat har varit väl representerade vid samtliga träffar som genomförts i strategiarbetet. Det framgår av en djupare analys att flera som representerat privat och offentlig sektor har även varit aktivt engagerade och involverade i den ideella sektorns verksamheter. Strategin som arbetats fram av trepartnerskapet har genomförts med ett brett förankringsarbete. Ett processarbete med workshops har genomförts ute i varje enskild kommun i området. Inbjudan om att delta i strategiarbetet och workshoppen har, förutom annonsering i dagspress och lokala annonsblad som distribueras till alla invånare, även skett genom den kommungruppen. Representationen har varit jämnt fördelad mellan de tre sektorerna som beskrivits ovan och även i avsnitt 3 öStrategins framtagningö. Utgångspunkterna har varit frågeställningarna; Vad är positivt med att bo och verka på landsbygden i din kommun?, Vad behöver utvecklas?, Hur vill du att din landsbygd ska se ut om 7 år?, Vad hindrar oss från att komma dit?. Våra partnerskapsträffar belyser det lokala utvecklingsbehovet i den egna kommunen samt utvecklingsbehovet för hela området. Utvecklingsbehoven har analyserats och utgjort grunden i vår lokala utvecklingsstrategi och kopplingar till Länsstyrelsen Dalarnas regionala handlingsplanen och Dalastrategin har gjorts. Möten med primära intressenter och samarbetspartners har genomförts och för att ta del av deras utvecklingsbehov och visioner för att skapa delaktighet och samverkan. Utgångspunkten för urvalet av berörda primära intressenter har gjorts utifrån de utvecklingsplaner och idébanker som presenterats kärnintressenterna under genomförda workshops. Direkt berörda primärintressenter har varit; LRF Dalarna, Almi, integrationssamordnare, fiskevårdområden, Inkubator, Miljörepresentanter, Landstinget, Länsstyrelsen och Region Dalarna, representanter från by- idrotts- kultur- och samhällsföreningar. För berörda kommunförvaltningar har genomförts direktkontakter för att skapa och upprätta ett samarbete med kommunernas utvecklingsplaner för sina verksamheter och landsbygdsutvecklingsarbetet för att uppnå goda effekter. Länsstyrelsens övriga delar i landsbygdsprogrammet har beröringspunkter bland annat gällande kommersiell service vilket behov tydligt belysts under workshoppen. Här ser vi att samverkan mellan det regionala serviceprogrammet och lokalt ledd utveckling genom leadermetoden kan utgöra en viktig del i att skapa ett mervärde för utvecklingsidéer och innovation som ligger utanför de traditionella uppdragen som Länsstyrelsen har. Detta gäller likväl annan verksamhet som kan medföra effekter och möjligheter att vidareutveckla landsbygden genom lokalt ledd utveckling..

9.3 LAG ó den lokala aktionsgruppen

LAG består av representanter från privat, ideell och offentlig sektor. I partnerskapet ingår samtliga sektorer. Antalet ledamöter är 20 st med två representanter från varje kommun där en är ordinarie och en ersättare. LAGs arbete leds av en ordförande som

har ett övergripande ansvar för att verksamheten drivs på ett tillfredställande och ansvarsfullt sätt och i enlighet med förordningen EU 1303/2013. Under ledning av LAG finns den administrativa enheten som drivs av verksamhetsledaren och kansliet.

LAG ansvarar för att den lokala utvecklingsstrategin genomförs enligt strategins inriktning och att målen i det nationella programmet efterlevs. LAG verkar för att leadermetoden och andra viktiga erfarenheter sprids. LAGs arbete bygger på en samsyn kring den lokala utvecklingsstrategin och för området. Fokus ska ligga på utveckling för hela området och den egna organisationens särintressen får inte vara styrande för LAGs prioriteringar. LAG-medlemmen representerar den lokala utvecklingsstrategin och den sektor med den specifika kompetens som medlemmen representerar. LAGs fattar beslut om vilka projekt som ska beviljas stöd i området. Projekten måste överensstämma med den lokala utvecklingsstrategins inriktning. LAG ansvarar för hanteringen av de offentliga medel som de förvaltar genom programmet.. LAG har även ett arbetsgivaransvar över den personal som är anställd på verksamhetskontoret.

Valberedningen

Valberedningens roll är att skapa en väl fungerande styrelse och har uppdraget att nominera kandidater från de tre sektorerna till LAG. LAGs medlemmar väljs sedan på föreningens årsstämma. Personer som ingår i valberedningen bör inte ha andra uppdrag i föreningen. En valberedning för LAG ska representeras av alla tre sektorerna, offentlig, ideell och privat. Det är viktigt att valberedningen har god kännedom om vilken kompetens som måste finnas för att skapa en väl fungerande LAG.

Hur tillsätts LAG?

LAG tillsätts av valberedningen enligt nedanstående informations- och kravspecifikation.

Roll och Ansvar som LAG-ledamot i Dalälvarnas utvecklingsområde

Grundat på erfarenhet från nuvarande leaderperiod har framkommit vikten av att kommande LAG-ledamöter innehar hög kompetens, är ansvarstagande, engagerade och även har god social kompetens. Kommande LAG ska vara jämt representerat av samhällets tre sektorer privat, ideell och offentlig. Strävan är att även få jämbördig styrelse ur genusperspektivet likväl att få representation över generationsgränser inom LAG. Kompetensmässigt kommer vi att lägga stor vikt vid att LAG har bred

kompetensbas där erfarenheter från arbete inom nuvarande Leader, kunskap om Sociala fonden och Regionala fonden blir av stor vikt. Sociala kompetensen ser vi även som mycket viktig då LAG-arbetet ska vara ett teamarbete och samarbete där alla ska känna sig delaktiga.

Valberedning utses och ska representeras av samhällets tre sektorer.

För varje kommun väljs en ordinarie ledamot samt en ersättare. Varje ingående kommun i området får komma med förslag på kandidater till kommande LAG utifrån samhällets tre sektorer och med utgångspunkt från framtagna informations-/kravspecifikation enligt nedan. Valberedningen kommer att ha personliga möten med varje föreslagna kandidat för att informera om rollen, ansvarsområdet etc. Vid dessa sammankomster presenteras och diskuteras informations-/kravspecifikationsdokumentet så att presumtiv LAG-ledamot får god kännedom om uppdraget.

Valberedningens Informations-/kravspecifikation för uppdragets innehåll

Strategi, verksamhet och utbildningsdagar

Arbeta för att få LAG ska vara innovativt och ha en övergripande strategiskt tänk för hela området. Upprätta system för att följa upp målen i strategin.

För att LAG ska kunna bedöma projekt och fatta strategiska beslut är det viktigt att ledamöter har kompetens och kapacitet för ett kvalitativt och säkert genomförande av strategin och den verksamhetsinriktning som LAG valt.	Lag ska hålla sig ajour med strategin och reflektera över vilka insatsområden man behöver arbeta mer med.
Kompetens inom programmets horisontella mål samt stort kontaktnät. Kompetens inom LAG ska även finnas för de fonder som ingår enligt flerfondersalternativet.	Utbildningsdag/ar sker i nära anslutning till årsmötet där man går igenom strategi, introducerar nya ledamöter mm.
Målet är att få en kreativ, jämbördig och aktiv LAG.	
LAG ska våga avslå projekt som inte uppfyller målen i strategin.	

Beslutsmöten och bedömning av projekt

Utarbeta metoder för beslutsfattande enligt rekommenderad mall utifrån målen i strategin.

Formulera bra och tydliga beslutsmotiveringar. Rimlighetsbedöma projektkostnader och förmåga att genomföra projekt.	Väga in om projektets hållbarhet över tid.
Lägga in avstämningstillfällen under projekttiden.	Använda sig av adjungerade experter vid behov.

LAG ska vara öppen för idéer som kan leda till innovativa lösningar.

LAG-möten förutom projektbeslut

Se över mötesstrukturen inom LAG .	Följa projekten genom exempelvis mentorskap. Studieresor och seminarier i syfte att inspirera, öka kunskapen samt stärka teambildningen.
Viktigt att LAG tar sitt arbetsgivaransvar och att ledamöter är väl insatta i kansliets komplexa uppgifter.	LAG har ansvar för Driftskostnadsåtgärdens ekonomi, för LAG-ägda projekt och att fördelningen av en stor summa offentliga medel genomförs korrekt och ansvarsfullt.
Utveckla en lärandeprocess inom LAG.	

Marknadsföring och information

Regelbunden kontakt med kommunledning för information om beslutade/avslagna projekt.	Aktivt medverka och initiera till genomförande av informationsmöten.
Kontakter med näringsliv och föreningar som ambassadör för leadermetoden. Informera om möjligheterna i den nya verksamheten och uppmuntra innovation.	Aktivt medverka och initiera till genomförande av informationsmöten.

Ett utbildningsupplägg tas fram under våren 2015 för LAG avseende den lokala utvecklingsstrategin med ingående mål och insatsområden och kopplingen till de olika fondprogrammen. Utbildning i arbetssätt, styrelsearbete och relevant lagstiftning samt de horisontella målen tas också fram.

10.Samverkan mellan fonder och med andra aktörer

10.1 Samverkan mellan fonder

Dalälvarnas utvecklingsområde vill arbeta med lokalt ledd utveckling genom tre fonder; landsbygdsfonden, regionalfonden och socialfonden. Samtliga fonder med undantag för Landsbygdsfonden där Borlänge och Falu tätort är undantagen kan stimulera utvecklingen i området.

Vid arbete med fler fonder är beredskapen för att undvika sammanblandning och dubbelfinansiering viktig. Kärnan i utvecklingsidén avgör vilken fond som är lämplig för att finansiera projektet. På verksamhetskontoret kommer det att finnas kompetens för att göra gränsdragningar och urval mellan fonder. För att skapa synergieffekter så ser vi möjligheten till att använda fler fonder som ett verksamt medel. Det finns ett stort behov i området av att skapa eller använda nya metoder för hållbar tillväxt hos bland annat företag. Kompetensutveckling och social inkludering är andra insatsområden som främjar en livskraftig befolkning och möjligheten att arbeta med tre inriktningar ger en starkare utvecklingskraft.

10.2 Avstämning med andra aktörer med utvecklingsansvar

Den lokala utvecklingsstrategin bygger på Europa 2020 som tillväxtmodell för arbetet med öEn smart och hållbar tillväxt för allaö Utifrån den övergripande tillväxtmodellen skapas regionala riktlinjer och handlingsplaner så som Dalastrategin och Dalarnas regionala handlingsplan som fungerar som inriktningsdokument där Dalälvarnas lokala utvecklingsstrategi hämtar delar av sin inriktning. Den lokala utvecklingsstrategin stäms sedan av mot de lokala utvecklingsbehoven genom översiktsplaner, inriktningsdokument och verksamheter och organisationers visioner.

Tillsammans med lokala och regionala aktörer har möten genomförts för att undersöka utvecklingsbehovet samt få exempel på olika insatsområden för bland annat branscher, föreningar och andra målgrupper. I arbete med framtagandet av den lokala utvecklingsstrategin har samtal om samarbeten för att skapa möjligheter för utvecklingsidéer öatt hitta rätt väg inö. En modell för arbetet kommer att arbetas fram under våren och genomförandet kommer att starta i samarbete med LAG för att genomföra planerade sambesök i kommunerna i området. Sambesöken ska ge en goodwill för samtliga aktörer i form av att det blir lättare att snabbt få hjälp och hitta rätt kanaler för den egna utvecklingsidéen och samarbete visar och skapar ett praktiskt och synbart samarbete i trepartnerskapet som leder till en starkare och hållbarare utveckling.

10.3 Jämställdhet och icke-diskriminering

Jämställdhet och icke-diskriminering ingår i de horisontella målen. Då vi arbetar med de horisontella målen så ska arbetet med målen genomsyra samtliga partnerskap från arbetet med de lokala utvecklingsstrategierna till LAGs arbete och beslutsfattande och i verksamhetskontorets verksamhet och de informations- och kommunikationsinsatser som görs till allmänheten.

Under våren 2015 kommer ett inriktningsdokument för hur vi arbetar med de horisontella målen skapas. Det ska bland annat beröra LAGs beslutsfattande men även innan beslut om projekt tas. Viktigt är att ta hänsyn till de horisontella målen redan i projektansökan och i beskrivningen för att göra dem till en aktiv del i projektet.

11. Kommunikation

Dalälvarnas utvecklingsområdes arbete är att främja och verka för att olika målgrupperna genomför lokalt ledd utveckling genom leadermetoden. Leadermetoden syftar till att människor på lokal nivå tillsammans driver och utvecklar sin bygd och på så sätt skapar arbetstillfällen, nya företag och social inkludering. En viktig del av leadermetoden är att det lokala arbetet drivs av representanter från den offentliga, ideella och privata sektorn i ett partnerskap. Dalälvarnas lokala utvecklingsstrategi utgår från tre kommunikationsmål:

1. Personer och organisationer söker projektstöd inom lokalt ledd utveckling och bidrar till hållbara levande landsbygder

Behov finns att nå ut till allmänheten och får spridning till de grupper som inte har haft projekt tidigare. Målgruppen måste vara åldersmässigt spridd. Jämt fördelad över könen och det ska inte spela någon roll vad personen har för ursprung.

Kommunikationen som främjar målet ovan ska hjälpa allmänheten att:

- Känna till projektstöden inom lokalt ledd utveckling finns.
- Lätt hitta information om projektstöden
- Lämna in kompletta ansökningar i tid
- Känna till målen med lokalt ledd utveckling och EU:s roll inom landsbygdsutvecklingen
- Förstå vilka mervärden projektstöd kan ge för bygden
- Samverka med andra som söker eller har fått projektstöd för att sprida kunskap om arbetssätt, hinder möjligheter, resultat och effekter

2. Vidareförmedlare och samarbetspartner sprider information, kunskap och erfarenheter om lokalt ledd utveckling

Vidareförmedlare och samarbetspartners ska:

- Känna till möjligheterna med lokalt ledd utveckling
- Enkelt hitta information om lokalt ledd utveckling
- Sprida information om möjligheterna med lokalt ledd utveckling
- Känna till målen med lokalt ledd utveckling
- Intressera sig för den lokala utvecklingen
- Förstå att det är många som lär sig av varandra och samverkar för att nå målen med lokalt ledd utveckling
- Förstå den egna rollen och sprida kunskap om arbetssätt, hinder, möjligheter, resultat och effekter
- Känna till EU:s roll för lokal utveckling

3. Allmänheten känner till arbetet med och effekterna av lokalt ledd utveckling samt EU:s roll inom den lokala utvecklingen

Kommunikationen ska hjälpa dem att

- Känna till möjligheterna med lokalt ledd utveckling
- Känna till hur effekter av lokalt ledd utveckling påverkar utvecklingen av samhället
- Känna till EU:s roll för lokalt ledd utveckling

Målgrupper?

Personer och organisationer som får stöd

De som deltar i och bidrar till lokal utveckling genom lokalt ledd utveckling.

Vidareförmedlare

De som når ut med information om möjligheter med lokalt ledd utveckling till de som söker projektstöd och de som vill bidra till lokal utveckling. Sprider kunskap om arbetssätt, hinder, möjligheter, resultat och effekter

Samarbetspartners och finansiärer

De som arbetar med landsbygdsutveckling och dess finansiering

Allmänheten

De som bor och verkar i området eller de som har en koppling till och är berörda av utvecklingen i området

Kommunikationsstrategiska prioriteringar

Införandefasen

En uppstart av verksamheten genomförs. Alla huvudmålgrupper behöver nås med information om stöden och om målen metoden och målen för lokalt ledd utveckling. Samarbete med lokala och regionala samarbetspartners startas upp. Beredskap för att informera om förändringar och inriktningar behövs. Samverkan mellan förvaltare och utbetalare av programen skapas. Det huvudsakliga syftet är att skapa en helhet i administrationen och kommunikationen.

Genomförandefasen:

Kommunikation ska ske till des om söker stöd och till allmänheten. Samarbetspartners och vidareförmedlemmar uppmärksammar också behov som behöver kommuniceras. Årliga rapporter och utvärderingar genomförs och kommuniceras till medfinansiärer och de som berörs för att säkerställa insyn och kvalitet för att säkerställa att offentliga medel förvaltas på ett ansvarsfullt sätt. Goda exempel förmedlas halvårsvis för att skapa förankring och inspiration hos allmänheten, vidareförmedlare och samarbetspartners.

Budskap

Utgångspunkten i budskapet grundar sig på de av Jordbruksverket framtagna anpassningarna till målgrupperna nedan:

Budskap till personer som söker stöd

Tillsammans med andra bidrar du till att din landsbygd lever och utvecklas

Budskap till vidareförmedlare

Vi jobbar tillsammans och lär oss av varandra för att bidra till en hållbar lokal utveckling

Budskap till samarbetspartners

Vi jobbar tillsammans och lär oss av varandra för att bidra till en hållbar lokal utveckling

Tillsammans gör vi det enklare för målgrupperna att arbeta med leadermetoden.

Budskap till allmänheten

Leader bidrar till en hållbar samhällsutveckling

11.1 Kommunikationsplan

Strategin kompletteras med kommunikationsplan om den blir godkänd

12.Uppföljning och revidering

Beskrivs efter det att strategin blivit godkänd

13.Bilagor

Bilaga 1 SWOT-analyser samtliga kommuner

Bilaga 2 Omvärldsanalys

Bilaga 3 Motivering

Källförteckning

Förordning och offentligt tryck och föreskrifter

Bilaga 8 till protokoll vid regeringssammanträde 2014-03-27 nr I 1, Dnr N2014/1554/RT m.fl, Förslag till Regionalt strukturfondsprogram för investeringar i tillväxt och sysselsättning, Norra Mellansverige 2014-2020

Bilaga till regeringsbeslut 2014-09-11 nr 14, Operativt program för lokalt ledd utveckling med stöd från Regionala utvecklingsfonden (ERUF) och Socialfonden (ESF) 2014-2020

Partnerskapsöverenskommelsen Bilaga till Protokoll vid regeringssammanträdet den 10 april 2014, I 6, N2014/1839/RT (delvis) m.fl.

Kommunikationsstrategi för Lokalt ledd utveckling 2014 ó 2020, Jordbruksverket

Samarbetspartners och vidareförmedlare

Dalastrategin, Dalarna 2020, Region Dalarna

Dalarnas regionala handlingsplan

Rapport 2013:25, Länsstyrelsen Dalarna, Swot-analys för Dalarnas regionala handlingsplan, Underlag för prioriteringar och åtgärder i landsbygdsprogrammet 2014 ó 2020

Livsmiljön i Dalarna, En sammanfattning av några viktiga resultat från Region Dalarnas enkätundersökning

Länsplan för regional transportinfrastruktur för Dalarna 2010-2021, Region Dalarna

Dalarnas miljömål, Åtgärdsprogram 2013 ó 2016,

Utvecklingen av det ömsesidiga sambandet mellan det regionala tillväxtarbetet och kommunernas översiktsplanering, Redovisning av regeringsuppdrag 29 med länsstyrelsernas regleringsbrev för 2013, Eva Marie Jelvéus Näringslivsenheten, Länsstyrelsen Dalarna.

Företagsamhet 2014, Dalarnas lön, Svenskt Näringsliv

Är horisontella kriterier viktiga?, Eller konsten att styra utifrån horisontella kriterier, Matilda Ardenfors, Marcus Holmström och Ingrid Rydell, Ramböll Management Consulting 2013.

Vision öFördubbla värdet i primärproduktionen i Dalarna 2020ö, Lantbrukarnas Riksförbund Dalarna, 2013

Statistik gällande de gröna näringarna i din kommun, LRF, SCB Borlänge.

Statistik gällande de gröna näringarna i din kommun, LRF, SCB Falun
Statistik gällande de gröna näringarna i din kommun, LRF, SCB Gagnef
Statistik gällande de gröna näringarna i din kommun, LRF, SCB Leksand
Statistik gällande de gröna näringarna i din kommun, LRF, SCB Malung-Sälen
Statistik gällande de gröna näringarna i din kommun, LRF, SCB Mora
Statistik gällande de gröna näringarna i din kommun, LRF, SCB Orsa
Statistik gällande de gröna näringarna i din kommun, LRF, SCB Rättvik
Statistik gällande de gröna näringarna i din kommun, LRF, SCB Vansbro
Statistik gällande de gröna näringarna i din kommun, LRF, SCB Älvdalen.

Internet

http://ec.europa.eu/sweden/news/20140304_sv.htm

<http://ec.europa.eu/digital-agenda/>

http://ec.europa.eu/research/innovation-union/index_en.cfm

http://ec.europa.eu/youthonthemove/index_en.htm

http://ec.europa.eu/resource-efficient-europe/index_en.htm

http://ec.europa.eu/enterprise/policies/industrial-competitiveness/industrial-policy/index_en.htm

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=sv&catId=958>

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=961&langId=sv>